

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΕΝ ΤΩ Α΄ ΤΕΥΧΕΙ

- » Πρόλογος.
- » Λόγος Χ. Παπαδοπούλου διευθυντοῦ τοῦ διδασκαλείου.
- » Περὶ τῶν παιδαγωγικῶν θεωριῶν τοῦ Πεσταλότση ὑπὸ Δρ. Σπαθάκη
- » Ὁδηγὸς διδασκάλου ὑπὸ Β. Γαλάνη.
- » Περὶ τῆς σχέσεως τῆς πολιτείας πρὸς τὴν δημ. παιδευσιν ὑπὸ Ἐβέρτου.
- » Ποικίλα
- » Βιβλιογραφία.

Τῶν τοῦ περιοδικοῦ ἐπιμελεῖται ἐφορεία πανταμελῆς, ἧτοι οἱ κύριοι Ἰε-
 μανοῦλ Γαλάνης, ὡς διευθυντῆς, Χρῆστος Παπαδόπουλος, Ἰωάννης Ἀργυ-
 ρακίδης, Ἀριστείδης Σπαθάκης, καὶ Παν. Π. Οἰκονόμου.

Πάν ἀντίτυπον μὴ φέρον τὰς υπογραφὰς ἀπὸς τῶν κκ. Ἀντιπροέδρων καὶ
 τοῦ διευθυντοῦ τοῦ περιοδικοῦ, ὡς μὴ προῖδον ἐκ τοῦ συλλόγου, καταδιώκεται.

Σελ. 1
Κατ' ἐπιμέλειαν
Β. Γαλάνη
 [Circular stamp with text: ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ ΕΚΔΟΣΗΝ] *Κ. Α. Β. Γαλάνης*

ΠΛΑΤΩΝ

ΕΤΟΣ Α΄.	31 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1878	ΤΕΥΧΟΣ 4
----------	-------------------	----------

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Εἶνε ἀναγκαῖα ἡ ἀγωγή εἰς τὸν ἄνθρωπον ;
 Ἡ ἀγωγή εἶνε τόσον ἀρχαία, ὅσον καὶ ἡ ἀνθρωπότης αὐτή.
 Ἐκαστος ἄνθρωπος ἐγεννήθη δεόμενος καὶ αὐτὸς ἀγωγῆς καὶ
 παιδείσεως, καὶ τοὺς αὐτοῦ ἀπογόνους καθήκον ἔχων νὰ παι-
 δεύσῃ. Πρὸς τοῦτο δὲ αὐτὴ ἡ φύσις παρέσχεεν αὐτῷ τὸ ἐνστιγ-
 χτον, ὅπερ κοινὸν ἔχει ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὰ ζῶον· διότι καὶ
 τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐν τῷ κύκλῳ του ἔχει τὴν αὐτὴν τῷ ἀν-
 θρώπῳ ἀποστολήν. Τὸ ἐνστιγχτον δὲ τοῦτο ἐκδηλοῦται ἰδίως ἐν
 τῷ θῆλει γένει τῶν τε ἀνθρώπων καὶ ζῴων, διότι εἰς αὐτὸ κυ-
 ρίως ἡ φύσις ἐνεπιστεύθη τὴν ἀνατροφὴν τῶν ἀπογόνων. Ἡ
 μήτηρ εἶνε ἡ καλλίστη τοῦ τέχνου τῆς τροφῆς καὶ παιδαγω-
 γῆς. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ ζῴου καὶ ἀνθρώπου εἶνε αὕτη ὅτι, ἐνῶ
 παρὰ τῷ ζῴῳ τὸ ἐνστιγχτον μένει αἰεὶ τὸ αὐτὸ, ὁ ἄνθρωπος
 τὸ ἴδιον νοῦν καὶ ἐλευθέραν βούλησιν ἔχων ἐκβαίνει καὶ πέρα
 τοῦτου καὶ πράττει κατὰ συνείδησιν καὶ κατὰ λογικοὺς νό-
 μους. Πολλὰ μῆτέρες καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς πεπολιτισμένοις ἔ-
 θησι δὲν ἐξέρχονται πέρα τοῦ ἐνστιγχτου, ἀλλὰ οὐ καὶ τοῦ-
 του ἀμελοῦσι καὶ τῶν λογικῶν νόμων παρεκτρέπονται πολλὰ
 μάλιστα ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ ἐνστιγχτου εὐρισκόμενα δύνανται
 πολλὰ καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ζῴων νὰ διδαχθῶσιν. Ἀλλὰ δόξα-

ται ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐμμένῃ ἐν τῇ φύσει; Τὸ ἐνστικτον ἐξαρκεῖ πρὸς ἀγωγὴν μόνον, ἐκεῖ ἐνθα καθόλου ἐπικρατεῖ σύμπας ὁ βίος ὄντος τινός, ὡς παρὰ τοῖς ζώοις συμβαίνει. Ἄλλ' εἰς τὸν γευσάμενον τοῦ ἀπηγορευμένου καρποῦ, εἰς τὸν ἀψάμενον τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως τοῦ ἀγαθοῦ καὶ πονηροῦ διανοίγονται οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ δὲν δύναται πλέον νὰ ἀκολουθῇ τὸ ἐνστικτον ἐν ἀθωότητι καὶ τυφλῇ ὑπακοῇ. Εὐθύς ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος ἀρχίσῃ νὰ διατάξῃ τὰ τοῦ βίου του κατ' ἰδίαν ἀρίσκειαν, πρέπει νὰ τροποποιήσῃ καὶ τὴν ἀγωγὴν του κατὰ ταῦτα· διότι ἡ παιδείσις ἀφορᾷ εἰς τὸν βίον καὶ τὴν διατάξιν τούτου. Ὅσοι μᾶλλον ὁ βίος οὗτος ἀρίσταται τῆς φύσεως, τόσο μᾶλλον καὶ ἡ ἀγωγή θὰ ἐκτρέπῃται τῶν ὑποθηκῶν τοῦ ἐνστίκτου. Ὁ δὲ πολιτισμὸς πολλαχῶς ἀντικείμενος τῇ φύσει ἀδυνατεῖ νὰ ἀκολουθήσῃ καὶ ταύτην ἐν τῇ ἀγωγῇ, καὶ οὔτε πρέπει νὰ πράξῃ τοῦτο· διότι τὸ ἐνστικτον εἶναι ὁ διαμῶς, ὁ διαφυλάττων τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς πτώσεως, ἐν ᾧ οὔτε οὗτος δὲν δύναται νὰ περιπατήσῃ, ἀποβάλλεται δὲ εὐθύς ἀφοῦ ὁ καιρὸς ἐνδυναμωθείς δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο. Ὁ περιορισμὸς ἄρα καὶ ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου συνίσταται ἐν τούτῳ: νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ φυσικοῦ ἐνστίκτου, νὰ μὴ καθοδηγῆται ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλ' αὐτὸς νὰ ἐισιῶῃ ἐαυτόν. Εἰς ἕκαστον λοιπὸν παιδαγωγὸν ἢ ἐπιχειρῶντα νὰ παιδεύσῃ ὡς πρόβλημα ἀγωγῆς προτίθεται τοῦτο: νὰ λάβῃ καθαρὰν ἑαυτοῦ συνείδησιν, ὅπως ὡς λογικὸν ἐν ἐπιχειρήσει καὶ ἐκτελέσει τὴν ἀγωγὴν κατὰ λογικοῦς κανόνας.

Τὸ ἐνστικτον λοιπὸν τῆς ἀγωγῆς ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀνυψώσῃ εἰς τέχνην παιδαγωγικὴν· ἀλλὰ τὸ δυνατόν τούτου προποτίθεται τὴν γνώσιν, ἡ τέχνη τοῦ παιδεύειν τὴν ἐπιστήμην τούτου. Ἐντεθθὲν παρ' ἅπανι τοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς εὐρίσκομεν, ὅτι εὐθύς ἀφοῦ ἡ ἀγωγή διαγνωσθῇ ὡς τέχνη ἀπειθαία διὰ πάντα, οἱ νόμοι ταύτης καθίστανται ἀντικείμενον σκέψεως παρὰ τοῖς σοφοῖς τοῦ ἔθνους.

Ἄλλ' ἡ περὶ τὴν ἀγωγὴν τέχνη καὶ ἐπιστήμη συμβαδίζει πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιστήμης, πολιτείας καὶ ἐκκλησίας καθόλου· ἄλλως δὲν εἶνε δυνατόν. Ἐν ἐλευθέρῃ πολιτείᾳ πρέ-

πει καὶ ἡ ἀγωγή νὰ ἦνε ἐλευθέρη. Ἐπίσης ἐνθα ἡ ἐκκλησία εὐνοεῖ θεσμοὺς ἐλευθέρους, ἐκεῖ καὶ ἡ ἀγωγή τῆς νεολαίας φέρει ἐλευθερόφρονα τύπον. Ἐντεθθὲν καὶ ὁ διάφορος χρωματισμὸς τῶν παιδαγωγικῶν ἐν Εὐρώπῃ συγγραμμάτων ὑπὸ διαμαρτυρομένων ἢ καθολικῶν συγγραφέων. Ἡ ἀνατροφή τῶν νέων εἶνε πάντοτε τὸ ἀπεικόνισμα τοῦ χαρακτήρος τοῦ ἐπικρατοῦντος ἐν τε τῇ πολιτείᾳ καὶ ἐκκλησίᾳ, αἰτινες εἶνε αἱ δύο μεγάλαι δυνάμεις καὶ ὀρίζουσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τὸν ἐξωτερικὸν καὶ ἐσωτερικὸν βίον τῶν ὑπηκόων των, συχνάκις δὲ μάλιστα καλοῦνται καὶ νὰ παιδαγωγήσωσιν. Διότι πᾶσα πολιτεία, πᾶσα ἐκκλησία ἐπιθυμεῖ, ὥστε ἡ νεότης νὰ ἀνατραφῇ συμφώνως πρὸς τοὺς σκοποὺς τῆς καὶ τὰ ἑαυτῆς ὄργανα, καὶ νὰ ἐχη αὐτὴν ὑποχείριον τῶν θεσμῶν ἢ πεποιθήσεών τῆς. Ἐνθα διαφορὰ ὑπάρχει, ἐκεῖ καὶ ἡ νεότης κατὰ διαφόρους πρέπει ἀρχὰς νὰ ἀνατραφῇ.

Ἄλλὰ πρέπει νὰ εἶνε αὕτη ἡ ἀληθοῦς ἀγωγή, ἥτις ὀρμάται ἐξ αὐτοῦ τοῦ σημείου; ἡ τοιαύτη παιδαγωγικὴ θεωρία ἀποδεικνύει ὅτι τοιαύτη μονομερὴς καὶ πλεονέκτις περὶ ἀγωγῆς ἰδέα ἄγει εἰς οὐχὶ εὐάριστα ἀποτελέσματα. Ἡ Πρωσσία εὐρίσκειται ἠναγκασμένη νὰ ἄρῃ τὴν ἀγωγὴν τῶν νέων ἐκ τῆς ἐκκλησίας, διότι εὐρίσκει ὅτι αὕτη μόνον δι' ἑαυτὴν ἀνατρέφει, ἐνῶ ἡ ἐκκλησία παραπονεῖται, ὅτι καὶ ἡ πολιτεία μόνον πρὸς τὸ ἴδιον ἑαυτῆς συμφέρον τὸ αὐτὸ πράττει· ἡ δὲ παραγνώριστις αὕτη τῆς ἀληθοῦς ἀγωγῆς φέρει περισπασμοὺς μὲν καὶ ἀνωμαλίας ὡς πρὸς τὴν παιδείσιν, διατάσσιν δὲ εἰς τοὺς διδάσκοντας, αἰτινες διὰ μόνης τῆς ὁμοιοῦς καὶ συνεργασίας δύναται νὰ πράξωσι τὴν δημοσίαν παιδείσιν καὶ εἰς ταύτης καὶ ἑαυτοῖς. Εἶνε πλάνη τὸ νομίζειν, ὅτι ἡ παιδείσις τῆς νεότητος τούτων κυριώτατον ἔχει σκοπὸν, τὸ νὰ ἦνε θεράπεινα τῆς πολιτείας ἢ ἐκκλησίας, καὶ νὰ χρησιμεύῃ πρὸς στήριξιν καὶ ἐνίσχυσιν αὐτῶν. Ἡ ἀγωγή εἶνε τὸ πρῶτον δίκαιον, ὅπερ ὁ ἄνθρωπος συναποφέρει ὡς τοιοῦτος ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ τὸ πρῶτον καθῆκον, ὅπερ οἱ τῷ ἀνθρώπῳ τὴν ζωὴν δίδόντες ἀναδέχονται πρὸς τὸν νεογέννητον· ἡ ἀγωγή ἢ χρησιμεύουσα νὰ μορφώσῃ ἄνθρωπον καὶ οὐχὶ πολίτην ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς

πολιτείας, ουχί ὁπαδὸν ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ὀργανικῆς αἰρέσεως εἶνε ὁ ὕψιστος σκοπὸς πάσης παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης· ὁ ὕψιστος οὗτος σκοπὸς πρέπει νὰ ἐπιδιώκηται ὑπὸ τοῦ παιδαγωγοῦ, ἀδιαφοροῦντος ἂν εὐαρεστή ἢ οὐ μεγάλα πολιτικά ἢ ὀργανικὰ συστήματα, ἂν ὠφελῇ ἢ βλάπτῃ τοὺς σκοποὺς τῶν· διότι τὸ τελευταῖον ἤθελεν ἀποδείξει ὅτι ἐν αὐτοῖς ὑπάρχει τι τὸ σαπρὸν, καὶ τότε οὐχί διὰ τῆς διαστροφῆς τῆς παιδείσεως, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀποκοπῆς τοῦ σαπροῦ κρείατος πρέπει νὰ θεραπευθῇ. Ἐν πολιτεία ἀρίστη ἢ ἐν ἐκκλησίᾳ ἢ ἀρίστη καὶ ἐλευθέρῳ ἀνδρὶ πρέπουσα ἀγωγή εἶναι εἶνε κινδυνώδης, διότι ἀρίστη πολιτεία καὶ ἐκκλησία οὐδέποτε κατὰ βάθος δίστανται. Ἄλλ' ἂν τοιαῦται ἐλλείπωσιν τότε μάλιστα πρέπει ἡ παιδαγωγικὴ νὰ ἀποβλέπῃ πρὸς τὸν σκοπὸν, ὃν ἡ φύσις ἀπ' ἀρχῆς ἐθόκηεν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὡς τὸν κύριον παιδαγωγικὸν σκοπὸν· διότι διὰ τούτου ἡ ἀγωγή τῶν νέων καθίσταται πράγματι τοιαύτη, ὃ ἐστὶ ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐποχὴν ἀνάπτυξιν τῆς πολιτείας καὶ ἐκκλησίας· ἀμφότεραι δὲ μόνον διὰ τῆς ἀδικόπου συνδρομῆς καλῶς καὶ πολλαχῶς ἀνατετραμμένων ἐπιγόνων ἀναγεοῦνται καὶ ἀναγεννῶνται. Ὅπου λοιπὸν ὑπάρχωσι τοιοῦτοι ἐπίγονοι, ἐκεῖ καὶ τὰ άτομα ὡς καὶ σύμπασα ἡ πολιτεία, εἰς ἣν ἀνήκουσι, βαίνουνσι πρὸς τὰ πρόσω ἀκ παραλλήλου, τὸν αὐτὸν ἔχοντα ζῆλον καὶ τὴν αὐτὴν τάσιν.

Παιδαγωγικὸν ἐν Ἑλλάδι περιοδικὸν εἶναι ἔχει ἀνάγκη νὰ γαίνη βεβαίως ὑπηρετικὸν οὔτε τῶν ἀπαιτήσεων τῆς πολιτείας οὔτε τῆς ἐκκλησίας, διότι εὐτυχῶς καὶ ἡ ἡμετέρα πολιτεία ὑπὸ ἐλευθέρους διοικεῖται θεσμοῦς καὶ ἡ ἡμετέρα ἐκκλησία ἀνεκτικὴ καὶ φιλελεύθερος πάντοτε δεῖχθεισα συνεταῦτις τὰ ἑαυτῆς συμφέροντα πρὸς τὰ τῆς πολιτείας.

Ἐπίσης ἐν Ἑλλάδι περιοδικὸν εἶναι δύναται νὰ περιορισθῇ ἀναγράφον τοὺς γενικοὺς περὶ ἀγωγῆς καὶ παιδείσεως νόμους διὰ μόνην μίαν τάξιν ἀνθρώπων, διότι οὔτε ἡ ἡμετέρα πατρίς εὐτυχῶς ἀναγνωρίζει προνόμια οὔτε ἡμεῖς ἐννοοῦμεν ὅτι ἡ ἀγωγή εὐναι νὰ μερικευθῇ, ἀλλὰ θεωροῦμεν ὅτι παιδείσεως ἐν γένει εἶνε μία καὶ ἡ αὐτὴ μέχρι τινὸς εἰς πᾶσαν τάξιν ἀνθρώπων, καὶ

πλουσίων καὶ πενήτιων καὶ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων· οὔτε δύναται μόνον ἐνταῦθα νὰ περιορισθῇ, ἀλλὰ θὰ πραγματευθῇ καὶ περὶ διαφορῶν ἄλλων θεμάτων, ἅπανα ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν καὶ ἀνωτέραν. Ἄλλὰ τὸ σπουδαιότατον ζήτημα εἶνε, πῶς ἡ ἀγωγή τῶν παίδων, ἧτις εἶνε ἐμπειστευμένη εἰς τοὺς διδασκάλους, δύναται νὰ ἐπιτύχῃ; ἵνα τοῦτο ἐπιτευχθῇ πρέπει πρὸ παντὸς καὶ οἱ διδάσκαλοι νὰ παιδευθῶσιν· καὶ ἂν ἡ πολιτεία, παρ' οἷς οἱ διδάσκαλοι λαμβάνουσι τὴν ἀδειαν τοῦ παιδεύειν, ἐπαναπαύηται εἰς τοῦτο καὶ μόνον, ὅτι οὔτοι ὑπέστησαν ἐπιστημονικὴν τινα δοκιμασίαν, νομίζομεν ὅτι εἶναι ἀκρίβητος ὁρθῶς ἀλλ' ὀφείλει αὐτὴ νὰ φροντίσῃ, ὅπως καὶ οὔτοι λάβωσι τὴν ἀπαιτουμένην πρὸς τὸ ἔργον, εἰς ὃ ἀποδύονται, ἀγωγήν καὶ παιδείαν.

Πῶς παιδεύει ἡ πολιτεία τὸν διδάσκαλον καὶ παιδαγωγὸν τῶν τέκνων τῆς; ἔχει ἀνάγκην ἰδιαιτέρας παιδείσεως ὁ παιδαγωγός; εἶνε ἰκανὴ ἄρα ἡ καθόλου παιδείσις, ἣν λαμβάνει ἐν τοῖς σχολείοις; Ἡ καθόλου παιδείσις ἤθελεν εἶσθαι ἀρχοῦσα εἰς τὸν διδάσκαλον, ἂν ἀποστολὴν εἶχεν μόνον οὗτος νὰ μεταδώσῃ εἰς τοὺς παῖδας τοιαύτην μόρφωσιν, ἧτις ἐκπληροῦται διὰ τῆς καθόλου μορφώσεως, ἣν καὶ οὗτος ἔλαβεν. Ἄλλ' ἂν ἡ πολιτεία ἀπαιτῇ παρὰ τοῦ διδασκάλου οὐ μόνον ὠρισμένας νὰ μεταδώσῃ γνώσεις εἰς τὸν διδασκόμενον, ἀλλὰ καὶ ἀριθμὸν μαθητῶν ταυτόχρονοις νὰ διδάσκῃ, τότε τὸ πρᾶγμα ἔχει ἄλλως, διότι τοῦτο προϋποτίθεται τέχνην, ἧτις πρέπει νὰ διδαχθῇ. Ἡ πολιτεία ἄρα ὀφείλει τοιοῦτους θελοῦσα τοὺς διδασκάλους τῆς καὶ νὰ διδάξῃ τοῦτους. εἶνε ἀνάγκη νὰ δώσῃ εἰς τοῦτους εἰδικὴν τινα σπουδὴν, ἢν ἴσῃ νὰ εὖχῃ τοῦ γενομένου. Τοῦτο πρὸ πολλοῦ καὶ αἱ εὐρῶποι τῆς Ἑκράτης κυβερνήσεις κατανοήσασαι συνέστησαν εἰδικὴν αἰσθητικὴν ἢ φροντιστήρια, ἐν οἷς ἐκπαιδεύονται οἱ διδάσκαλοι τοῦ ἔθνους. Τοῦτο καὶ ἡ ἡμετέρα κυβέρνησις συνεστήθησαν ἰδρύσαι διδασκαλεῖον, ὡστε οὐχί πλὴν πᾶς ὁ ἀνάγνωσιν καὶ γραφτῶν γινώσκων νὰ διορίζεται διδάσκαλος τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ὁ ὠρισμὸν κύκλον γινώσκων γινώσκων καὶ

πρακτικῶς τὴν μέθοδον τοῦ διδάσκειν ἀσκούμενος νὰ καλῆται εἰς τὸ ὑψηλὸν τοῦτο ἔργον.

Ἄλλὰ δὲν εἶνε ἀρκούσα ἄρα γε ἡ μάθησις ἢ ἐν τοῖς γυμνασίοις ἢ ἄλλοις σχολαίοις γενομένη καὶ πρακτικὴ τις ἀσκῆσις ἐν προτύπῳ σχολείῳ; οἱ τὴν ἐνστάσιν ταύτην ποιῶντες ἀγνοοῦσι παντάπασι τὸν προορισμὸν τῶν διαφόρων σχολείων. Ἐν Εὐρώπῃ τὸ ζήτημα τοῦτο εἶνε λελυμένον, ἢ δὲ ἰδρύσεις τῶν γυμνασίων, τῶν πραγματικῶν σχολείων, τῶν πολυτεχνείων καὶ ἄλλων εἶνε τρανὴ ἀπόδειξις, ὅτι διὰ πάντα κλάδον τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως ὀφείλει τις καὶ νὰ προπαρασκευασθῇ προσηκόντως. Ἡ ἐν τοῖς διδασκαλείοις μόρφωσις ἀποβλέπει εἰς τοῦτο, ὅτι πάσαι αἱ θεωρητικαὶ καὶ πρακτικαὶ γνώσεις καὶ τέχναι αἱ ἐν αὐτοῖς προσκτώμεναι, πρέπει νὰ μεταδοθῶσιν ὑπὸ τοῦ διδάσκοντος εἰς τοὺς παῖδας τοῦ λαοῦ, καὶ μάλιστα οὕτως, ὥστε οὐ μόνον ὁ νοῦς, ἀλλὰ καὶ ἡ καρδία νὰ μορφῶται. Τοῦτο δὲ, ἔπειρ κυρίως ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐκλογὴν, μέτρον καὶ τρόπον τῆς διδασκαλίας τῶν καθ' ἕκαστον μαθημάτων, οὐδὲν ἄλλο διδακτήριον εὐνῶνται νὰ ἐκπληρώσῃ. Ἐντεῦθεν οὐδὲν γυμνάσιον, οὐδέμια ἄλλη σχολή, καὶ αὐτοῦ τοῦ Πανεπιστημίου μὴ ἐξαιρουμένου, εὐνῶνται νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ διδασκαλεῖον. Εἶναι πλήρη τὸ πιστεῖν, ὅτι ὅσοι περιεκτικωτέρα καὶ βαθυτέρα εἶνε ἡ παιδεία τοῦ ἀνθρώπου, τόσο ἰκανώτερος εἶνε οὗτος πρὸς τὴν στοιχειώδη διδασκαλίαν τοῦναντίον διδάσκαλος, ὅστις εἰργασθῆ τὰς σπουδὰς τοῦ εἰς γυμνάσιον καὶ πανεπιστήμιον νομίζει λίαν ταπεινὸν τὸ διδάσκειν μικροὺς παῖδας, καὶ ἐν τῇ ἀπειρίᾳ του ἢ τῷ ἔργασματι του θὰ βλάβη μᾶλλον ἢ θὰ ὠφελῆ. Τὰ διδασκαλεῖα λοιπὸν εἶνε τὰ μόνον παρασκευάζοντα ὠφελίμους διὰ τὴν παιδείαν τῶν τέκνων τοῦ λαοῦ διδασκάλους, καὶ θὰ ἦτο εὐχρῆς ἔργον, ἐν ἣ κυβέρνησις συνίσταται καὶ ἕτερα δύο, ἐν μὲν ἐν Πατρίαις, ἕτερον δὲ ἐν Κερκύρα, διότι νῦν εἴπερ ποτε ἡ πατρίς ἔχει αὐτῶν μεγίστην ἀνάγκην.

Πρέπει νὰ διαιωθῶνται οἱ προαλειφόμενοι εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα ἐν τοῖς διδασκαλείοις; Τὸ ζήτημα τοῦτο ἔσχε πολλοὺς τοὺς ὑπερασπιστάς, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τοὺς ἐναντίους ἢ

συμβίωσις μετὰ πολλῶν ἔχει πολλά τὰ κινδυνώδη εἰς νέους, ἀλλὰ καὶ πολλά τὰ καλὰ. Ἡ ἀμιλλὰ, ἡ φιλικὴ ἐνωσις, ἡ ἀποβολὴ πολλῶν ἐλαττωμάτων ἕνεκα τῆς πρὸς ἄλλους ἀναστροφῆς, ἢ τὸ ὑπομένειν τὰς ξένας ἰδιοτροπίας εἶνε κέρδη, ἅτινα μόνον διὰ τῆς ἀναστροφῆς καὶ συμβιώσεως προσαποκτώνται. Τὸ διδασκαλεῖον δὲν εἶνε μόνον ἀπλῶς διδακτικὸν ἴδρυμα ἀλλὰ καὶ μορφωτικόν· οἱ νέοι ἔχουσι χρεῖαν ἀγωγῆς. Τοιαύτη εἶνε ἡ γνώμη πολλῶν, ἐνῶ ἄλλοι τὴν ἀντίθετον ἔχουσι, διασχυρίζόμενοι ὅτι ἐκτός ἄλλων κακῶν τὸ σχολεῖον τότε καθίσταται ἀληθὲς μοναστήριον καὶ στρατῶν, ἀφαιροῦν τὴν ἐλευθερίαν, ἣτις εἶνε τῆς ἀγωγῆς τὸ ἀξίωμα. Ἄλλὰ ταῦτα πάντα ἔχουσι μεγάλην σχέσιν πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοιούτων ἰδρυμάτων. Τὸ μέτρον ἐν παντὶ εἶνε τὸ ἀριστον· τὸ πολὺ ὡς καὶ τὸ ὀλίγον εἶνε ὡς ἡ Σκύλλα καὶ ἡ Χάρυβδις· ἐλευθερία ἀνευ ὀρίων φέρει πρὸς τὸ ἀχαλίνωτον, περιορισμὸς ἀνευ ἐλευθερίας ἀποπνίγει τὴν ζωὴν. Μόνον ἐν ὑπαίθρῳ βλαστάνει καὶ ἀνθί τὸ ἐγγώριον φυτόν. Ἡ ἐλευθερία μάλιστα κίνησις μετ' ἀδιακόπου ἀναπτύξεως εἶνε πάντοτε ἀναγκαιοτέρα· διότι ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς εἶνε ἐλευθερία ἐν νομίμοις ὀρίοις. Τὸ παρὰ πολὺ βλάπτει ὀλιγώτερον, ἢ τὸ ὀλίγον· ἐκεῖνο ἀγεῖ εἰς παρεκτροπὰς καὶ καταχρήσεις τῆς νομίμου ἐλευθερίας, ἀλλ' εὐκολώτερον εἶτα διαγινωσκόμενον διορθοῦται καὶ φέρει εἰς μεταμέλειαν τὸν πράττοντα, ἐνῶ τοῦτο διαρρήγνυσι τὰ δεσμὰ καὶ φέρει εἰς ἀνεπανόρθωτα δυστυχήματα.

Ἐν τῇ ἀγωγῇ λοιπὸν εἶνε ἀναγκαῖα ἡ ἐλευθερία, ἐν τῇ ἐπιτηρήσει ἢ χρηστότητι, ἐν τῇ κρίσει καὶ ἀποφάσει ἡ δικαιοσύνη, ἐν τῇ διοικήσει ὁ σελασμὸς τοῦ ἀτόμου. Ταῦτα πρέπει νὰ ᾔνε τὰ προσόντα τῆς διεύθυνσεως ἐν ἐκπαιδευτηρίῳ, ἐνθα οἱ μαθηταὶ διαιωθῶνται, ἀν θέλωμεν οὐ μόνον νὰ διδάξωμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ μορφώσωμεν τὸ ἦθος τῶν μελλόντων διδασκάλων· τοιαῦτα ἀποφαίνονται πολλοὶ τῶν ἀρίστων ἐν Εὐρώπῃ παιδαγωγῶν.

Παρ' ἡμῖν δὲν ἐκρίθη ἐπὶ τοῦ παρόντος καλὸν νὰ προσλαμβάνωνται καὶ τρέφονται ἐν τῷ διδασκαλείῳ μαθηταὶ, ἐλπίζομεν ὅμως ὅτι ἡ κυβέρνησις οὐ μόνον προϊόντος τοῦ χρόνου θέλει

διαρρυθμίσει τοιαῦτα, ἀλλὰ καὶ Γυμνάσια, ὡς ἐν Γερμανίᾳ, ἐν-
θα τὰ ἀριστεὰ αὐτῆς Γυμνάσια καὶ Λύκεια τοιαύτην ἔχουσι δι-
οργάνωσιν.

Ὅπως δὲ καλὰ δημοτικὰ σχολεῖα εἶνε ἡ πρώτη βῆσις τῆς παι-
δεύσεως τοῦ λαοῦ, οὕτω καὶ καλὰ διδασκαλεῖα εἶνε ἐκ τῶν ὧν εὐκ
ἀνευ πρὸς παιδευσιν διδασκάλων. Ἄλλ' ἵνα ἀποκτήσῃ ἡ πολιτεία
καλοὺς καὶ ἱκανοὺς διδασκάλους ἀπαιτεῖται οὐ μόνον νὰ τοὺς
μορφώσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν θέσιν αὐτῶν ἐν τῇ κοινω-
νίᾳ. Ἡ γλίσχος ἀνταμοιβὴ εἶνε ἀναξία εἰς ἔθνος κενυμένον ἐπὶ
πολιτισμῷ καὶ παιδείᾳ· ἡ ταπεινὴ θέσις, εἰς ἣν κατήλθον οἱ δι-
δάσκαλοι τοῦ γένους, δὲν τιμᾷ πολὺ τοὺς ἑκάστοτε τῆν πα-
τρίδα κυβερνήσαντας. Ἐν τῇ παρούσῃ ἐποχῇ δὲν δύναται ἀντὶ
50 ἢ 80 δραχμῶν νὰ ζῆσιν ἐντίμως οἰκογενειάρχης διδάσκαλος,
οὔτε ἀντὶ 250 δραχμῶν δύναται νὰ τηρήσῃ ἀξιοπριπὴ θέσιν ὁ
καθηγητῆς, ἀλλὰ θὰ φροντίσῃ ἡ ἐπαιτῶν νὰ προσπορίζεται τὸν
ἄρτον τοῦ ἢ ἀπεμπολῶν τὸ ὑψηλὸν τοῦ ἔργου. Ἄς μὴ λησμο-
νήσῃ ἡ κυβέρνησις (ἵνα μεταχειρισθῶμεν τὴν βῆσιν μεγάλου φι-
λολόγου), ὅτι εἰς τοὺς διδασκάλους ἔχει ἀναθέσει τὴν νεότητα,
ἀλλ' εἰς τὴν νεότητα εἶνε ἀνατεθειμένον τὸ μέλλον τῆς πα-
τρίδος! (1)

Κ. Μ. ΓΑΛΑΧΗΣ.

(1) Σημ. Ἐπισημαστέον ἐν πολλοῖς ἐκ τῶν Γερμανῶν καὶ ἄλλων κενυμένων
συγγρομημάτων.

ΛΟΓΟΣ

ΔΙΔΑΓΜΕΘΕΙΣ ΥΠΟ Κ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΔΙΔΑΚΤΕΙΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΤΗΝ ΤΩΝ ΕΓΚΑΙΝΙΩΝ ΑΥΤΟΥ

ΤΕΛΕΣΘΕΙΣΑΝ ΤΗ 24 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ.

Ἐπιθέτουσι συνήλομεν σήμερον ἵνα ἰορτάσωμεν τὰ ἑγκαίρια τοῦ ἀνασυ-
σταθέντος διδασκαλείου. Φαιδρὰ καὶ χαρμόδυνος καθ' ἑαυτὴν εἶνε ἡ ἰορτὴ
αὕτη· διότι, ἐάν ἡ σύστασις Σχολείων, ἡ καθίδρυσις πολυτεχνείων καὶ ἄλ-
λων ἐμῆς φύσεως ἐκπολιτιστικῶν καθιδρυμάτων πληροῖ θυμολόγως πάντα
φίλον τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν μεγαλείου, πολλῶ δικαιότερας ἀφορ-
μὰς παρέχει πρὸς πνευματικὴν εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλίαν ἢ σύστασις καθι-
δρυμάτων, ἐνῶ μέλλουσι νὰ μορφωθῶσι καλλιτέχναι προορισμένοι νὰ διαπλά-
σωσι καὶ μορφώσωσι τὴν πολιτισμοτάτην ἕλην, τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου,
καὶ νὰ ἐξασκήσωσι τὴν ὑψίστην καὶ βασιλευστικὴν τῶν τεχνῶν, τὴν μόρφω-
σιν τοῦ χαρακτῆρος τῶν πολιτῶν. Ἐπι φαιδρότερον ἔμῃ καθιστῶσι τὴν
ἰορτὴν ταύτην αἱ περιστάσεις, καθ' ἃς τελεῖται. Τὸ ἔθνος ἡμῶν μετὰ ἑπτα-
ετη καταστρεπτικὴν ἀγῶνα ἀναλαβὸν ἐν μέρει τὴν ἐλευθερίαν τοῦ πρώτιστον
μέλημα ἐπέστρεψε τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ. Στερούμενον δὲ μέσων ἱκανῶν
ἠσπασθε κατ' ἀνάγκην τὸ Λαγκαστριανὸν σύστημα, τὸ ἐπέστην διὰ μικρὰς
δαπάνης ὑπισχεῖται σημαντικὰς ἐπιτεύξεις. Ἀνάλογον πρὸς τὸ σύστημα τοῦτο
τὰς διδασκαλικὰς διοργανῶσι καὶ τὸ διδασκαλεῖον ἠρῶντος ἔμῃ τοῦ χρό-
νου ἤρξεντο γινόμενα καταφανεῖς καὶ ἐλλείψεις καὶ τὸ ἀνεπαρκὲς συστήμα-
τος ἀναθέτοντος τὴν διδασκαλίαν εἰς παιδὰς ὀπίρους καὶ ἀπαιδευτοὺς καὶ
περιφροντοὺς αὐτὴν κατ' ἀνάγκην εἰς μηχανικὴν ἀνάγκασιν, γραφὴν, ἀριθ-
μητικὴν καὶ ἀποστήθουσι ἱσθῆς ἰστορίας καὶ κατηχίσεως ἢ δὲ αἰθέριον ἑλκὴ
ἐπισημαῖα τοῦ ἔθνους, ἡ ταύτην παρακολούθησιν πρῶτος ἐν τῇ πολιτισμῷ
καὶ αἰεὶ ἐκ τῶν τῶν γεννηθῆσαι ποικίλαι κοινωνικαὶ ἀπαιτήσεις καὶ ἀνάγκαι
καταδείξασαι τὸ ἀνεπαρκὲς καὶ μονομερὲς τῆς κατωτέρης ἐκπαίδευσσεως καὶ
τοῦ εἰς ταύτην ὑπηρετούντος διδασκαλείου ἀπῆλθον ταχίαν τὴν ὑπερβολὴν

των ελλείψεων τούτων. Ἡ διάθεσις τοῦ διδασκαλείου δὲν εἶναι βεβαίως ἢ κατάλληλος θεραπεία, διότι δυστυχῶς δὲν ἐπιχολεύθηται εἰς αὐτὸν ἡ ἀναούστασις αὐτοῦ ἐπὶ νέων, εὐρυτέρων βήσεων. Οὕτω δὲ ἀντὶ τῆς τέρμα εἰς τὸν νεκρὸν μηχανισμόν τὸν ἐπικρατοῦντα ἐν τοῖς δημοτικαῖς σχολαῖσι, ἤρθη καὶ ὁ τελευταῖος φραγμὸς, ὁ ὁποῖος ἀπέργεν αὐτῶν τοῖς μὲν κειραμίδους εἰς αὐτά. Εἰς ποίαν νοσηρὰν θέσιν περιέλαθον ἐκ τούτου, ἢ δημοτικῶν παιδευομένων δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐπιτραποῦνται. Ἀπέναντι τῆς τοιαύτης καταστάσεως τοῦ σπουδαιοτάτου τῶν κλάδων τῆς δημοτικῆς ἐκπαίδευσεως εἶναι ἔτι δυνατόν νὰ μείνη τὸ ἔθνος ἀδιάφορον. Ἦδὲ ἀπὸ τινῶν ἰσθμῶν ἐρῶντο παρουσιαζόμενα εὐχάριστα συμπτώματα τοῦ ζωνοῦ ἐνδιαφέροντος, τὸ ὁποῖον τρέφει τὸ ἔθνος διὰ πᾶν τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν. Ἦδὲ ἰδιώται καὶ ἰδιωτικοὶ σύλλογοι ἀφορῶντες εἰς τὰς ἐπιμέρους ἐκτετατοὺς ἀποκαταστάσεις τῶν χρόνων, διορῶντες τὸν μέγαν κίνδυνον τὸν ἀπειλοῦντα τὸ ἔθνος ἐκ τῆς μονομεροῦς διανοητικῆς ἀναπτύξεως καὶ ταύτης ἀτελοῦς καὶ ἁμαθῆδος, καθορῶντες ὅτι ἡ μόρφωσις τοῦ χαρακτῆρος τῶν πολιτῶν εἶναι πρῶτον ἢ ἀφελῆ εἰς τὸν βίον τοῦ βίου, ἀλλὰ νὰ παρασκευασθῇ ἐν τῇ σχολῇ διὰ παιδαγωγικῆς διδασκαλίας, κατανοοῦντες ὅτι τὸν αἴριον παράγοντα τῆς μόρφωσις τοῦ χαρακτῆρος ἀποτελεῖ ὁ πνευματικὸς βίος, τὸν ὁποῖον παράγει ἡ διδασκαλία ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ παιδός, ἐπιδέρθησαν δραστηρίως τὸ σπουδαῖον ἔργον τῆς συστάσεως τοῦ διδασκαλείου καὶ τῆς μορφωτικῆς διδασκαλίας ἀξίαν τοῦ προσρισμοῦ αὐτῶν. Ἐν ταύτῃ τῇ παιδαγωγικῇ κινήσει μάλιστα περὶ ποιεῖ τιμὴν εἰς τὴν τάξιν τοῦ διδασκαλείου ὅτι εἶναι ἐγκατελείψασαν αὐτὰς τελευταῖοι. Ἐπὶ τέλος ἡ κίνησις αὕτη ἐξελήθη καὶ εἰς τὴν καθιερωμένην κλάσιν, οἵτινες υἰοθετοῦντες τὴν ἰθνητικὴν ἰδέαν τῆς συστάσεως διδασκαλείων ἤρξαντο σπουδαίως μεριμνῶντες περὶ τῆς πραγματικῆς αὐτῆς. Ἦδὲ δὲ ἐν τῷ μέσῳ τῶν πολιτικῶν παρασκευῶν, τῆς ὁποίας προεκάλεσαν ἡ δημοτικῆς πατριῆς κληρονομίας, ἐν τῷ μέσῳ τῶν διπλωματικῶν ἔργων, τοῖς ὁποῖοις καταβάλλει ἀπὸ τῆς ἀναθεσεως αὐτοῦ εἰς τὴν ὑπουργικὴν ἰδέαν πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ἰθνητικῶν πόθων ὁ φιλόμαχος τῆς παιδείας ὑπουργὸς κ. Β. Δηλιγιάννης κατέφρασε νὰ σχεδιάσῃ περιεκτικῶς καὶ νὰ ἐπιτελέσῃ δραστηρίως τοιοῦτον ἰθνητικὸν ἔργον, ἡ ἐπιμενὴ αὐτοῦ αὐτῶν προερχομένη ἐκ τῆς πεποιθήσεως ὅτι τὸ φιλέται τ' ἀγαθὴν χαλεπώτερον ὅτι τοῦ κτήσεσθαι, ὅτι ἡ ἰθνητικὴ καὶ πολιτικὴ ἐλευθερία μόνον φέρεται ἔχουσα τὴν ἔρετην τῶν πολιτῶν, εἶναι ἔθνος μὲν βεβαίως ἀποδέχεται τῆς κατανοήσεως τῆς σπουδαιοτάτης τοῦ ἔργου, ἔθνος δὲ ἀσφαλῆς ἐγγύθων τῆς διατηρήσεως τοῦ ζωνοῦ ἐνδιαφέροντος ὑπὲρ τῆς ἐκπαίδευσίς αὐτοῦ. Ἦδὲ δὲ τί μὲλλοντος χαλεπώτερος εἶναι ἡ παρούσα ἡμέρα. Ἦδὲ δὲ τί καὶ ἡ παρούσα τῆς κ. ἡ

πουρῶν ἐν τῇ αἰρηνικῇ ταύτῃ ἑορτῇ κατὰ τὰς παρούσας περιστάσεις ἐπαυξάνει τὴν σωματικὴν καὶ σπουδαιοτάτην αὐτῆς.

Κατὰ τὴν εὐάγγελον λοιπὸν ταύτην ἡμέραν τῆς καταθέσεως τοῦ θεμελίου λίθου τῆς ἀνακκινίσεως τῆς δημοτικῆς παιδείσεως ἐφείλων ὡς ἐκ τῆς ὁδοῦ, εἰς ἣν με ἐκάλεσαν ἡ βασιλικὴ ἐπιμέλεια καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη τῆς σεβαστῆς κυβερνήσεως, ἐνα προσημικώματι διὰ βραχίων τὰ ἔργα ἡμῶν, ἐθεώρησε σκοπὸν καὶ τῇ παρούσῃ ἑορτῇ ἐρμῶν νὰ λάβω ὡς ὄμμα τοῦ λόγου αὐτῆν τὴν ἀνάγκην καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ διδασκαλείου.

Ἡ ἀγωγή κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον τοῦ βίου τῶν ἰθνητικῶν ἐπιδιώκει μόνον τὸ χρήσιμον εἰς τὰς ἀνάγκαις τῆς κοινωνίας. Ὅ,τι ἀπαιτεῖ ὁ ἰδιωτικὸς, ὁ δημοσιος καὶ ὁ ὀργανωτικὸς βίος, τοῦτο μνησθῶσιν οἱ παῖδες διὰ τοῦ παραδείγματος καὶ τῶν ἀνακοινώσεων τῶν γονέων, οἱ ἀντλικοὶ διὰ τῆς διδασκαλικῆς καὶ μιμήσεως τῶν πράξεων τῶν ἐντλίκων. Τοῦτο συνέβη καὶ παρὰ τοῖς ἡμετέροις προγότοις. Ἀλλ' ὁ περιεργὸς οὗτος λαὸς παρουσιάζει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐν τῇ ἀγωγῇ μοναδικὸν φαινόμενον. Ἐνεκα τῆς ἰδιαζούσης αὐτοῦ ἀπεριορίστου ἀγάπης καὶ ἀρκινοῦς λατρείας τοῦ καλοῦ ἐν πάσαις αὐτοῦ ταῖς ἐκδηλώσει προφυλαχθεὶς ἀπὸ τοῦ νὰ δουλέη εἰς τὴν γομνὴν ἀνάγκην τοῦ βίου ἐπιδιώκει ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐν τῇ ἀγωγῇ ἰδιώδη σκοπὸν, τὴν ἐπαρμόκων ἀνάπτυξιν τοῦ ὅλου ἀνθρώπου διὰ τῆς μουσικῆς καὶ τῆς γυμναστικῆς. Ἐν πάσαις δὲ ὁ βίος τοῦ ἰθνητοῦ ὑπερέχει ὀργανικῶς εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Διὰ τῆς ἐν τῇ μουσικῇ περιλαμβανομένης ἀναγνώσεως τῶν ποιητῶν ὡξύνεται ἡ ἀνείκη, διευρύνεται τὸ αἰσθητικὸν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κρίνοντος, ἐπιμαίνεται ἡ καρδία διὰ πᾶν ὄψλον καὶ γομνόν. Ἐκάστη περίοδος τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἰθνητοῦ βίου ἄμα περατοῦσθα ἰσχυρὰ τετελειωμένον καὶ ἐξιδεωμένον ἐν τοῖς ἔργοις τῶν ποιητῶν καὶ καλλιτεχνῶν ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ λαοῦ ὡς ἀκαίριτον μνημῖον τοῦ παρελθόντος καὶ ὡς κἀταπτερον καὶ ὀδῆγος τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος. Τὰ ὀργανικὰ ἔργα ἀποτελοῦνται τὸ κῆριον ἀνάγκασμα τῶν παιδῶν παρῆγον εἰς αὐτοῦς φρεσινὰ ποθεῖται πρὸς μίμησην. Τὸ ὀργανικὸν ἀνείκητον ἐπὶ τῆς αἰσθητικῆς ποιητικῆς ἀποστάσεως χαρακτηρεῖται καὶ γομνιστικῶν πρὸς τοῖς σκοποῦς αὐτοῦ πᾶσαι τῆς τέχνης κατέστη ἐλευθερὸς δημοτικῶν σχολῶν ἐν τῇ ὀψίστῃ σωματικῇ τῆς ἀξίως. Ἐν τοῖς ἑορταῖς καὶ πανηγύρεσι ἐδίδοτο ἀφορμὴ πρὸς ἐκδηλοῦν τῆς ἐν τῇ γομνιστικῇ ἀποκαταστάσει ἰσχυροῦς καὶ δεξιότητος, τὸ δὲ ὄψλον τοῦ ἔργου, στήριχος ἐκ κλάδων δένδρου ἐπαρμόκων εἰς τὸν οἶον, ἔχον μόνον ὀργανιστικῶν καὶ ἰθνητικῶν σημασίαν, εὐχὴ δὲ ὅλας ἀξίως, ἐπαρμόκων ὅτι οἱ νῦν ἔχοντες τὸ ἐκπαίδευσιν εἰς ἑλλὰδι εὐχὴ ἔχοντες χρημάτων, ἀλλὰ γομν τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοιοῦτων παιδευτικῶν μέσων εἰς ποιητικὸν βεβαίον τελεωμένον ἔ-

φθασεν ἐν Ἀθήναις μάλιστα ἢ μέρουσι, ὥστε ἔδυνάτο νὰ λέγη περὶ τῶν
 οὐμπολιτῶν αὐτοῦ ὁ Ὀλύμπιος Περικλῆς, ἐβουλεύων τὰ λέγει τὴν τε πᾶσαν
 πόλιν τῆς Ἑλλάδος παιδεύειν εἶναι, καὶ καθ' ἑκάστον δασκίον εἶναι τὸν αὐ-
 τὸν αἰδρα παρ' ἑμῶν ἐπὶ πλείστ' ἂν εἶδη καὶ μετὰ χαρίτων μάλιστα ἂν εὐ-
 τροχπέλωσ τὸ σῶμα αὐταρκεῖς παρέχεσθαι.

Καὶ ὅμως μικρὸν πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐπέβη σπουδαία
 μεταβολὴ ἐν τοῖς ἔθεσι καὶ φρονήμασι προκλυθείσα ἐκ παιδείων λόγων. Ἡ
 παράδοσις ἐκλονίσθη, ἐτέθη ὑπὸ συζήτησιν ἢ ἀλήθεια παρὰ τῶν ἔθνων καὶ
 ὀρηκευτικῶν ἰδεῶν, τὸ κῆρος παρὰ τῶν καθιερωμένων διατάξεων τοῦ βίου
 καὶ ἀνεφάνη μία ῥητορικὴ, ἣς ὁ Ὀρίκιμος ἦτο τὸ νὰ κλονίσῃ καὶ διασειῇ πᾶν
 τὸ μέχρι τοῦδε μονίμως ὑφιστάμενον καὶ ἀνατρέψῃ τὸ καθεστὸς. Τὰ ἀλλο-
 θρια ἀποτελέσματα τῆς μεταβολῆς ταύτης εἰν ἐβράδυνον νὰ γίνωσιν ἐ-
 παισθητὰ καὶ ἐν τῇ ἀγωγῇ. Ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος εἰν ὑπέκεινεν εἰς ταύ-
 ταν τὴν ἀνατροπὴν, ἀλλ' ἤντηλται ἐξ αὐτῆς νέαι δυνάμεις, τούτο μαρτυροῦν
 τὴν ἐσωτερικὴν ζωτικότητά αὐτοῦ. Ἐγρημάζετο ὅμως ἰσχυρὰ, ἵνα τῆς ἐν-
 τιθέσεως πρὸς τὴν πραγματικότητά διεγερθεῖται, ἐν δὲ τῇ καθαρότητι αὐ-
 τῆς ὑπὸ ἰσχυρῆς πρακτικῆς ἐργῆς συνθετομένη καὶ ὑπὸ τῆς ὀρηκευτικῆς ὑπο-
 βισταζομένη ἠθικὴ συνείδησις, ὅπως διὰ δυνάμειν λόγου οὐχὶ κατωτέρα
 τῆς τῶν σοφιστῶν καὶ διὰ τῆς ἐπιτελοῦς ἀρμονίας τοῦ βίου καὶ τῆς διδασκα-
 λίας κατορθώσῃ νὰ θεμελιώσῃ τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν ἀγωγὴν ἐπὶ ἀποσθέντων
 βίσεων. Ἀπάσας ταύτας τὰς ἰδιότητάς συνήθην ἐν ἑαυτῷ ὁ θεομακάριος Σου-
 κράτης. Ὀρμηόμενος ἐκ τῆς πεπειθόσεως εἶναι ἐπὶ ἔργῳ ἐπαύτως ἐδούλει καὶ
 ἐπιστήμη ταύτης τῆς ἀληθείας, εἶναι ἐπὶ ἔργῳ ἀρετῆ εἰς ἑκάστην ἀποτέλεσμα
 ταύτης τῆς ἐπιστήμης, ἐπεισάθη νὰ καταδαίξῃ διὰ τῆς μακροθυμῆς ἡμφοτέρω
 ἐν τῇ ἀναδίσει τῶν διδόμενων τῆς ἠθικῆς τοῦ ἀνθρώπου συνειδήσεως. Ἐπὶ
 τῆς ἐμολογίας τῶν διδόμενων ταύτων, τὴν ἐπιείκην ἐπέδειξε ἢ ἀκαταμάχητος
 διαλεκτικὴ του, στήριζεν τὴν βαθυτέρην γνώσιν τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἄνθρωπος ἠθι-
 κοῦ, τὴν θέσιν καὶ τὸν προσημῶν αὐτοῦ, ὅπως τούτων δὲ ἀπαιτεῖ τὴν ἀγω-
 γὴν εἰς τὴν ἀρετὴν ὡς τὸ πρῶτον. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὰ στήριζεσεν ἐπὶ τῆς ἐπι-
 στήμης, εὐρὴ ἀνοίγεσθαι ἐκ τούτων σταδίων εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ ἀγωγὴν.
 Ἐπειδὴ ὁ σκοπὸς αὐτῶν εἶναι ἡ γένεσις ἀρετῆς καὶ περαιομένης ἠθικῆς
 ταύτης, ἀλλ' ἢ χρησιμοποίησι παρὰ τῶν νοητικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων
 τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἐπιτελεῖν τοῦ προσημῶν αὐτοῦ, διὰ τούτου αἰδέει ἀπο-
 κλείεσθαι κλάδος τῆς γνώσεως ὅτε τῆς μέχρι τούδε συνήθους διδασκαλίας
 ἀρκεῖ μόνον νὰ τερματῇ ἐν τούτοις ὁ αἶμος καλῆς τῆς ἀγωγῆς, ἢ ἠθικῆς
 μέρουσι. Ἡ ἑλλὰ γνώσις ἄνω, τῆς βαθυτέρας θεμελιώσεως ἐν τῇ κλίματι συν-
 εἰδῆται καὶ ἄνω ταύτης τῆς ἀναφορῆς πρὸς τὴν τελειὴν σκοπὴν αἰδέειν ἔχει

διὰ τὸν Σουκράτην ἀξίαν, ἀλλὰ θεωρεῖται ὡς ἀμαθία μὴ ἀπαλλάττουσα τῆς
 δουλείας. Τὸ μὲν οὖν λεκτικὸς καὶ πρακτικὸς καὶ μηχανικὸς γίγνεσθαι
 τοῖς σπουδασταῖς οὐκ ἐσπαυθάν, ἀλλὰ πρότερον τούτων ὅτεο γρῆναι σωφροσύνην
 αὐτοῖς ἐγγενέσθαι· τοῖς γὰρ ἄνω τῷ σωφρονεῖν ταῦτα δυνάμενοι ἀδικωτέ-
 ρους καὶ δυνατωτέρους κακουργεῖν ἐνόμιζεν εἶναι. Τὸ ἀκαμφορωτικὸν τούτο
 ἔργον τῆς Σουκράτους ἀνεπτύχθη περαιτέρω θεωρητικῶς καὶ ἐπιτελέσθη καὶ
 πρακτικῶς ἐν τῇ κλίματι τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἐν ταῖς σχολαῖς τῶν φιλοσό-
 φων· ὁ Πλάτων ἰδίᾳ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἑστράφησαν τὴν προσοχὴν αὐτῶν
 εἰς τὴν ἀγωγὴν κατὰ πάσας τὰς διεθνήσεως, διότι ἢ ὑπ' αὐτῶν σχεδιασθεῖσα
 πολιτεία μόνον διὰ τῆς ἀγωγῆς τῶν πολιτῶν δύναιται νὰ λάβῃ ὑπόστασιν.

Μεθ' ὅλων ὅμως τῶν λαμπρότητα τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς ἢ ἐπὶ τοῦ
 κυρίου τῆς παραδόσεως στήριζομένη συνήθους ἀγωγῆς οὐδέποτε ἀπέχρησθη τὸν
 χαρακτηριστὸν τὸν ἐμπειρικὸν καὶ χρησιμοπορητικὸν, αἱ δὲ βίσεις αὐτῆς ἐπὶ τέλους
 ἐσταθεύθησαν καὶ ἀπεδείχθησαν ἀνεπαρτίες. Ἐκτός δὲ τούτου ἐν ταῖς ἑλλη-
 νικαῖς πολιτεαῖς ἀπεκλείεσθαι τῆς ἀγωγῆς καὶ διδασκαλίας τὸ πλεῖστον τοῦ
 πλοῦτος ἀποτελεσθέντων ἐκ γυναικῶν καὶ δούλων. Αἱ ὕστεροι τίλος Σουκρά-
 τικαὶ ὄργανα ἐκαλλιεργήθησαν ἐν λίαν στενῆς κλίματι.

Ὅπως διάφορον τῶν τελευταίων συμπαρασμάτων τῶν ἑλλήνων φιλοσό-
 φων εἶναι ἐν τῇ ἀναγωγῇ τὸ φῶς τῆς ἀπολύτου ἀληθείας. Ὅτι ἐκεί μετὰ
 κόπου ἐζητεῖται καὶ ὑπ' ὀλίγων κατονομαίτο, προβαλεῖτο ἐνταῦθα σαφῆς καὶ
 προσίτην τοῖς πᾶσι. Ἡ οὐσία καὶ ἐνέργεια τοῦ θεοῦ, ἢ οὐσία τοῦ ἀνθρώπου,
 ὡς καὶ ὁ προσημῶν αὐτοῦ καὶ ἡ ὁδὸς πρὸς τούτον ἀποκαλύπτεσθαι ἐνταῦθα,
 οὕτω δὲ ὑποδεικνύεσθαι ἐπίσης καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἀληθοῦς μορφώσεως, ὡς καὶ
 ἡ παρὰ, εἰς ἣς ὁφείλει νὰ ἀντλήσῃ αὐτὴ δυνάμειν τὴν ζωογόνον αὐτῆς προφήν.
 Πόσον γόνιμος εἶναι παιδαγωγικῶς ὁ χριστιανισμὸς κατανοεῖται ἐκ τοῦ
 περὶ αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἔξω καὶ ἐνέργει εἰς αὐτοῦ, ἐκ τοῦ περὶ αὐτοῦ τῆς διδασκαλίας
 αὐτοῦ περὶ τῆς πᾶσιν κινήσεως ἀρετῆς τοῦ εἰσὸς καὶ τοῦ πᾶσι. Ἐπὶ
 χριστιανικῶν ἰδ. φων εἰς ἀπὸ τῶν εἰρημῶν καὶ ἰδίᾳ τῆς ἐν Χριστῷ ἀναγεννή-
 σεως τῆς οὐσίας καὶ τῆς κινήσεως αὐτοῦ πρὸς τὸ θεῖον. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀπο-
 λύτου ἰδέσθαι τῶν δικαιοπραγῶν πάντων ἐπὶ μορφώσεως καὶ ἀγωγῆς. Ἐν-
 ταῦθα, εἰθε καὶ εἶναι ἰουδαῖος οὐδὲ ἑλλῶν, δούλος ἢ ἐλεύθερος, ἀρετῶν καὶ
 ὀλίγων, ἀλλὰ πάντα· ἐν ἑαυτῷ, εἰρημῶν καὶ πᾶσι αἱ ὀρηκευτικαὶ διακρίσεις
 καὶ τὰ πρῶτα ἐν τῇ μορφῇ, τὸ δὲ σπουδαιότερον, οὐδέμιαν ἔχει ἄλλαν
 μέρουσι μὴ καθαρῶς ἔχοντα ὑπὸ τῆς ὀρηκευτικῆς ἐπίσεως τοῦ χριστιανικοῦ
 σκοπῶν τῆς ἀγωγῆς ἐκπεριεργάζεται πᾶσι βίσεις χρηστῆς τῆς ἀκαταμάχου
 καὶ τῆς ἐλευτέρας ἠθικῆς μορφώσεως.

Αἰδέειν εἶναι παρὰ τῶν, μάλιστα εἰς τὰ γόνιμα σπέρματα, τὰ ἑαυτῶν κατὰ

Ελληνόχριστιανισμός, μίζοσυλλήψεις και αποξένωση τοῖς καρπῶσι αὐτῶν διότι ἀλλαγῶ μετ' ἱεραρχικῆ ἰδιωτέλειαι, ἀλλαγῶ δὲ πολιτικῆ κ' ἠθικῆ, ἀλλαγῶ δὲ δυσμενεῖς περιστάσεις ἀντέτασαν εἰς τὴν ἀκατάπτωτον αὐτῶν ὄν-
 υπέρβλητα κωλύματα. Μόλις δὲ μετὰ τὴν θρησκευτικὴν ἀναμόρφωσιν, κυρίως δὲ περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐνε-
 στώσης ἡ ἐπιστήμη καταυγαζομένη ὑπὸ τοῦ ἀπλήτου φωτὸς τῆς χριστιανι-
 κῆς γ' ἠθικῆς καὶ ἠπλισμένη διὰ τῶν μέσων τῆς γνῶσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς
 φύσεως κατώρθωσε νὰ ἐρίτη μὲν τὸν σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς καὶ τὰ εἴδη τῆς πρὸς
 τοῦτον μέσων, ν' ἀναγνωρίσῃ δὲ τὴν σπουδαιότητα τῆς γενικῆς ἐκπαιδεύσεως
 τοῦ λαοῦ καὶ τὴν προσηκόντων δημοτικῶν σχολείων. Ἦξ' ἔπειτα ὁ κίνησις
 ἀπεφάνητο ὅτι οὐδὲν ὑπάρχει δυνάμειν ἀπολύτως νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀγαθὸν
 ἢ ἡ ἀγαθὴ βούλησις, εἴ ἔσται ὁ ἄβυστος ἀπέδειξεν ὅτι ἡ βούλησις, ὅτις
 μόνη δίδει ἀξίαν εἰς τὸν ἀνθρώπον, δὲν ὑπάρχει ἀνεξάρτητος τῶν γνώσεων
 καὶ παραστάσεων αὐτοῦ, ἀλλ' εἶναι κατὰ τὴν φύσιν αὐτῆς ὡς ἐν κατεστάσει
 ὑπὸ τινος περιστάσεως, ἔκτοτε ἀνεγέρθη ἕβουτος σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς ἡ μόρφ-
 ωσις ἠθικῆ καὶ θρησκευτικῆς χαρακτῆρος, αἴτιον δὲ μέσων αὐτῆς ἡ διδασκα-
 λία, ἥτις διὰ τῆς ἀκλόνητος τῶν περιστάσεων τοῦ παιδὸς καὶ συγγραφέως
 αὐτῶν κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Διακρίτου, τῆς προσήκουσας ἰσῶν στοιχείων
 καὶ τοῦ σχηματισμοῦ νέων συνειδησιῶν αὐτῶν μεταβάλλει τὸ εὖρος τῶν
 τῶν εἰς ὀργανισμὸν ἔτοιμον ν' ἀφικνωθῆ πρὸς ἑαυτὸν πᾶσαν νέαν γνώ-
 σιν, πᾶσαν νέαν βούλησιν. Τοιαύτην ἔμμεν πνευματικὴν δυνάμειν δύναται νὰ
 παραγάγῃ ἡ διδασκαλία, ἐάν διαθέτῃ μεγάλαν περιουσίαν γνώσεων, ἐάν
 φροντίξῃ περὶ τῆς καταλλήλου συνδέσεως αὐτῶν, ἐάν εἰς τὴν γνῶσιν ἐπέσῃ
 τὴν πρακτικὴν ἀσκῶσιν πρὸς χρησιμοποίησιν καὶ ἐφαρμογὴν αὐτῆς, ἐάν αἱ
 γνώσεις, τὰς ἐποίας μεταδίδει, καὶ οἱ παραστάσεις, τὰς ἐποίας διηγείρεται, με-
 ταβληθῶσιν εἰς ἐλαττέρας τῆς βουλῆσεως, καταστάσειν ἕβουτος καὶ ἀποκρίσεως ἐν-
 δικρίτου. Ἦ διδασκαλία ἐπιτυγχάνει τοῦ σκοποῦ αὐτῆς εἴτε διηγείρεται
 τὴν φιλομάθειαν, εἴτε δὲ τὴν ἔργων πρὸς τὴν παρατήρησιν καὶ γνῶσιν τῆς
 ποικιλίας τῶν ἔργων, τὴν νόστον, τὴν ἔργων πρὸς τὴν ἔρεσιν τῆς αἰτιολογίας
 συναρτίαι αὐτῶν, ὑποτρέφουσα τὴν καλλιαιθεσίαν, ἐκτρέφουσα τὴν συμπά-
 θειαν δι' ἀνθρωπίνην εὐτυχίαν καὶ δυστυχίαν καὶ τὸ ζῆλον ἐνδιωκόμενον διὰ
 τῆς τύχης μεγαλειότερον ἢ μικροτέρων κοινωνίαν, εἰς δὲ ὁ ἀνθρώπος ἀνάκει-
 τῆς ἀνθρωπότητος, τοῦ ἔθνους, τῆς ἐκκλησίας, τῆς πολιτείας, καὶ ἐκπαιδεύ-
 σιν τὴν φιλοπατριαν, διὰ πάντων δὲ τούτων ἀναβιβάζουσα τὴν ψυχήν εἰς
 τὸν αἶτιον τοῦ κόσμου καθιστῆ τὴν καλῶς ἰκανὴν νὰ μεταρρυθμίσῃ παραστήσει καὶ
 νὰ διατηρῆ ἐντίμως τὴν οἰκίαν θέσιν ἐν τῷ ὄργανισμῷ τῆς κοινωνίας. Τῶν
 ὄντι, ἐάν αἱ νοητικαὶ δυνάμεις ἀρρητιωθῶσιν καὶ ἐνεργηθῶσιν διὰ τῶν ἔργων

μέσων, ἐάν τὸ φρόνημα καὶ ἡ βούλησις λάθωσιν τὴν προσήκουσαν διεύθυνσιν
 καὶ μονιμοποιθῶσιν ἐν αὐτῇ, ἐάν ὁ ἐφθαλμὸς καὶ ἡ καρδία ἀνοιχθῶσιν διὰ
 τὰ ὑψηλότερα καὶ ἀληθῆ συμφέροντα τῆς κοινωνίας, ἐάν ἡ σκέψις περὶ Θεοῦ
 καὶ Θεῶν πραγμάτων κακοστῆ εἰς τὸν ἀνθρώπον ἀνάγκη, ἡ ἀναστροφή μετὰ
 τῆς φύσεως τέρψις, ἡ ἐπιείκεια μετὰ μεγάλων ἱστορικῶν προσώπων ἐξύψωσις,
 ἡ ἐμψύχουσις εἰς τὸ καλὸν καὶ εὐγενὲς ἀναψυχῆ, ἡ ἔρευνα τῆς ἀληθείας ἐπισύ-
 σις ἄριστος, τότε ἡ διδασκαλία κατώρθωσε νὰ μεταβάλλῃ τὴν ψυχὴν εἰς ὀρ-
 γανισμὸν, διὰ τὸν ὅποιον πᾶσα νέη πείρα καὶ γνῶσις εἶναι νέα τροφή οὐ
 μόνον διατηροῦσα, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικῶς ἀναπτύσσουσα καὶ ἐκτρέφουσα τὴν
 δυνάμειν αὐτῆς, τότε ἐπαυθῆ ἡ γενικὴ μόρφωσις, τότε δύναται ν' ἀπο-
 κτήσῃ ὁ ἀνθρώπος εὐδαιμονίαν καὶ τὴν πρὸς τὸ ἰδιαιτέρον αὐτοῦ ἐπαγγελίαν
 ἀπαιτουμένην δεξιότητα.

Τοιαύτους σκοποὺς ὀρεῖται νὰ ἐπιδιδῶσιν καὶ πᾶν ἄλλο παιδευτήριον,
 μάλιστα δὲ ἡ δημοτικὴ σχολή, τὸ ἐργαστήριον τοῦτο, ἐν ᾧ λαβεύονται
 οἱ θυμῶσι λίθοι τῆς ἠθικῆς εὐμερείας καὶ τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ καὶ
 καταβάλλονται τὰ σπέρματα τῆς ἀληθοῦς ἐλευθερίας καὶ τῆς πραγμα-
 τικῆς ἠθικῆς καὶ κοινωνικῆς ἰσότητος. Λαθε ἀνατραφεῖς καὶ παιδευθεῖς ἐν
 καταλλήλοις σχολείοις οὐ ἔχει καθαρὰν συνείδησιν τῶν καθόντων καὶ δι-
 καιομάτων αὐτοῦ, ἀκριβῆ καὶ σαφῆ γνῶσιν τῶν ἀληθῶν συμφερόντων τοῦ
 ἔθνους καὶ ζῆλον καὶ ἰκανότητα πρὸς προαγωγὴν καὶ ὑπεράσπισιν αὐτῶν.
 Πολύτιμος διδασχθῆς ἐν τοιαύτῃ σχολῇ οὐ φέρη μεθ' ἑαυτοῦ διὰ τὸν μακρὸν
 τοῦ βίου πλοῦν οὐ μόνον τὴν πύξιν, τὰς ἠθικὰς καὶ θρησκευτικὰς πεποιθή-
 σεις, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀναγκαίαν γνῶσιν καὶ ἰκανότητα πρὸς ἔργων ἐκτίμησιν
 τῶν ἀγαθῶν τοῦ βίου, πρὸς ἀνεξάρτητον ἐκλογὴν, ἀπόφασιν καὶ ἐκτέλεσιν
 ποικίλων σκοπῶν, πρὸς ἀληθῶς ἀκόνητον διαμόρφωσιν τοῦ βίου, πρὸς ἀγρυ-
 πνοιαν, ταχέειαν καὶ περιεταμμένην ἐκτέλεσιν τοῦ καθόντος.

Τοιαύτου ἔντος τοῦ προσηκόντος τῶν δημοτικῶν σχολείων, τοιαύτου δὲ τοῦ
 σκοποῦ καὶ τῶν ἔργων τῆς ἐν αὐτοῖς διδασκαλίας, εὐλόγως καταφαίνεται ἡ
 σπουδαιότης τῆς μερρώσεως ἀληθῶν διδασκαλιῶν, ἡ ἀνάγκη τῆς ἰδρύσεως
 εἰδικῶν σχολῶν πρὸς ταῦτα, εὐλόγως ἐξυγνῶνται αἱ προσπεσθεῖσαι, δε κατα-
 βάλλουσι αἱ πνευματικαὶ κυβερνήσεις ἔβ' ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόν-
 τος αἰῶνος, μάλιστα δὲ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἐνεστάτου πρὸς ἰδρύσιν καὶ τε-
 λεωποίησιν τῶν διδασκαλιῶν, τῶν φυτορῶν τούτων τοῦ σπουδαιότητος
 παράγοντος τοῦ πολιτισμοῦ.

Τὰ φρεσῶνα ταῦτα ἐπιβλέποντι ἐν πρώτοις νὰ περιποιηθῶσιν εἰς τοὺς μα-
 θητάς αὐτῶν βασίμεις γνώσεις ἐν πᾶσι τοῖς κλάδοι τοῦ ἐπιστήμης, ἔκτοτε
 τῶν ἰσῶν οὐ κακόντων ἐν τῷ μέλλοντι διδασκαλιῶν αὐτῶν σταδίοι καὶ οἱ

ὅποιοι ἀποτελοῦσι τὸ θεμέλιον αὐτό μόνον τῆς γενικῆς μορφοῦσεως τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ὑψηλοτέρας παιδείας. Ἄλλ' ἔαν καὶ ἀλλοχθῶ, ἐν τῷ διδασκαλῆϊ μάλιστ' ἰσχύει τὸ κούκ ἐν τῷ πολλῷ τῷ εὐ. Διαισθητὸς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ δὲν εἶναι προωρισμένος νὰ γείνη, ὁ δημοδιδάσκων εὐδα εὐραδίαι νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν τελειότητα ἐν τῷ πλάττει, τὴν πολυμάθειαν, ἀλλὰ τὴν σφρήναιαν ἐν τῷ βάθει, τὴν ἀπόκτησιν τοιούτων γνώσεων ἐν ταῖς ἀνάγκαις ταῖς τοῖς, αἰτίνας καθιστῶσι δυνατὴν ἀληθῆ κατανοήσιν, ἐμβαθύνσιν εἰς τὰ πράγματα καὶ τὰς σχέσεις αὐτῶν, γνώσιν τῶν ἐν ταῖς φαινομένοις ἐκδηλουμένων γενικῶν νόμων. Αὕτη ἡ περιληπτικὴ καὶ βέβαιος μέτρησις δίδασκει νὰ καταστήσῃ τὸν διδάσκων ἱκανὸν εἰς τὸ νὰ ἐγγράτῃ εἰς τὸ διδασκαλικὸν τὸν ἔργον τὸν τύπον πνευματικῆς ἐργασίας, αὕτη καθιστᾷ αὐτὸν διοικητὴν τῆς μορφοῦσεως τοῦ λαοῦ, μεσίτην μεταξὺ λαοῦ καὶ ἐπιστημονίας. Ὅπως τῆς μορφοῦσεως ταύτης δυνάμειος νὰ παρκαλοῦνθῃ τῆς προόδου τῶν ἐπιστημονίας προώρισται ὁ δημοδιδάσκων νὰ προσάγῃ εἰς τὸν λαὸν τὰ ὁρατὰ σωματικάματα αὐτῶν.

Ἄλλὰ μόνον ἡ εἰδικὴ σπουδὴ μιᾶς ἢ πλειόνων ἐπιστημονίας δὲν παρέχει καὶ τὴν ἱκανότητα τῆς ὀρθῆς παιδαγωγικῆς διδασκαλίας, ἐὰν δὲν λαμβάνῃ ὡς ὄψιν καὶ ἡ ποιότης τοῦ μαθητοῦ. Ἡ ἐπιστήμη ὡς τοιαύτη ἀπολαύσει ἑαυτὴν διάφορον τῆς ἀναπτύξεως τοῦ νεανικοῦ πνεύματος. Ἐπισημασθέντα ἐν ἐπιστῇ τὸν σκοπόντες δὲν ἔχει τοιαύτην μορφήν, ὥστε εἰσέλθῃ νὰ ὑπερματῇ εἰς τὴν ὄψιν. Ἄνάγκη λοιπὸν ἐνταῦθα νὰ διαχωρηθῇ ἄλλο ἔδος πρὸς τὸν γένεσιν τῆς ἐπιστήμης ἐν τῷ πνεύματι τοῦ παιδὸς ἢ ἐκεί. Ἐνταῦθα ὁ δάσκαλος νὰ γείνη ἐκλογὴ τῆς διδασκτικῆς ὕλης καὶ ἀρμεδία διὰ τῆς αὐτῆς. Ἡ,τι ἐν τῇ ἐπιστήμῃ εὐρίσκειται ἐν τῇ ἐπιστῇ, δυνατὸν ἐνταῦθα νὰ μετατεθῇ εἰς τὸν ὄψιν, ὅ,τι εἶναι συνδεδεμένον, νὰ χωρισθῇ καὶ τ' ἀνάπαλαι. Πρὸς τὸν νεανικὸν ἐκλογὴν τῆς ὕλης καὶ εὐρεσιν τῶν καταλλήλων μεθόδων τῆς διδασκαλίας ἀπαιτᾷται θεωρητικὴ σπουδὴ τῆς παιδαγωγικῆς. Αὕτη ἐξοφᾷ τὴν ἀγωγὴν ἐκ τῆς ἀπλῆς μηχανικῆς ἐργασίας εἰς ἐπιστήμην καὶ τέχνην συγγρόνησι. Ὁ παιδαγωγὸς εὐραδίαι νὰ ἐμπνέσθῃ ὑπὸ ὑψηλοτέρας ἰδέας, νὰ ἐπιβλέπῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ ἀπὸ ὑψηλοτέρας σκοπιᾶς καὶ νὰ ἐδῇ τοῖς παιδαῖς εἰς ὑψηλοτέρας περιωπτήν. Ἄνευ τῆς γνώσεως τῆς παιδαγωγικῆς λαίπει εἰς αὐτὸν ἡ συνείδησις τοῦ σκοποῦ καὶ τῶν μέσων τῆς ἐπιργασίας αὐτοῦ, λαίπει εἰς τῆς προσεκτικῆς αὐτοῦ πᾶσα ἰδέωδης ἐξαρσις, δι' ἧς τὸ ἐπιγγεῖμα αὐτοῦ ἀπαιτᾷ πνευματικὰ θέληματα καὶ ἥτις ἐμφορᾷ καὶ εἰς τῆς ἀπλοκρατικῆς πρῆξις αὐτοῦ πνεῦμα καὶ ζῶν. Ἄνευ τῆς γνώσεως τῶν παιδαγωγικῶν ἔργων ἐκπίπτει τὸ ἔργον τοῦ διδασκαλοῦ ἐκ τῆς περιωπῆς τῆς τέχνης εἰς τὴν κοινὰ βέλτικα ἔργα, αὕτως δὲ καθίσταται μειωμένος ἔργατος.

Ἄλλ' αἱ ἀρχαὶ καὶ οἱ κανόνες τῆς παιδαγωγικῆς καὶ διδασκτικῆς μέντοι κενὰ λέξεις διὰ τὸν μέλλοντα διδάσκων καὶ δὲν κατανοοῦνται ὑπ' αὐτοῦ, ἐὰν δὲν προηγηθῇ αὐτῶν ἡ διδασκαλία τῆς φύσεως καὶ ἀναπτύξεως τοῦ πνευματικοῦ βίου. Ἡ παιδαγωγικὴ ἐν γένει εἶναι ἐφαρμοσμένη ψυχολογία, αἱ δὲ μέθοδοι τῆς διδασκαλίας συγκειμενικαὶ μαρμαὶ τῶν ἀναλλοιώτων νόμων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος προδιαγραφόμεναι ὑπὸ τούτων τῶν νόμων. Ἄνάγκη λοιπὸν νὰ προηγηθῇ τῆς διδασκαλίας τῆς παιδαγωγικῆς ἡ γνώσις τῶν νόμων, εἰς οὓς ὑπόκειται ὁ ἐσωτερικὸς βίος τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ψυχολογία. Ἐπειδὴ δὲ ἀφ' ἑτέρου εἶναι ἀνεπιβλήτων ὅτι ἐκείνη ἡ διδασκαλία βιβλιοδολογικὴ ἐκκολούθηται εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ μαθητοῦ, ἥτις εἶναι διατεταγμένη λογικῶς, πρὸς τὴν γνώσιν τοῦ ὑποκειμένου τῆς διδασκαλίας, τῆς φύσεως, πρέπει νὰ προσέλθῃ καὶ ἡ γνώσις τῆς λογικῆς μορφοῦσεως τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῦ, ἡ διδασκαλία τῶν νόμων τῆς λογικῆς.

Ἄνευ δὲ αὐτῶν διὰ τῆς παιδαγωγικῆς καὶ τῶν βοηθητικῶν αὐτῆς ἐπιστημονίας, τῆς ψυχολογίας καὶ λογικῆς, κατατῆρ ὁ μέλλων διδάσκων ἱκανὸς νὰ διακρίνῃ τὰ διάφορα παιδαγωγικὰ ζητήματα καὶ ἐπιδικτικῶς διὰ τὴν ὀρθὴν ἐκτίμησιν τῶν διαφόρων λύσεων αὐτῶν, τότε καθίσταται καὶ ἡ ἱστορία τῆς παιδαγωγικῆς γνησία διδασκαλία καὶ ἐξαιρετὸς φίλη αὐτοῦ, διαγιγνώσκουσα μὲν τὸ παιδαγωγικὸν αὐτοῦ ἐνδιαφέρον, ἐξίνουσα δὲ τὴν κρίσιν καὶ ἐξοφῶσα αὐτὸν ἐκ τῆς μαθητικῆς εἰς τῆς ἑἰνας ἰδέας ὑποταλαίας, εἰς τὴν ἀνδρικὴν ἀναξαρτησίαν τῆς κρίσεως.

Ἄλλ' ἡ παιδαγωγικὴ εἶναι θεωρία ἢ δὲ παιδαγωγία τέχνη. Ὅσον λεπτομερῆ καὶ ἐν ὑποταλῇ ἡ θεωρία, δὲν δυνατὸν νὰ περιλάβῃ πᾶσαι τὰς ἀτομικὰς περιπτώσεις, ἐν αἷς δὲ ἐρῆθῃ ποτε ὁ διδάσκων, νῆτημικὰ μέτρα, δι' ὧν ὁ ἀναπαυρῆθῃ εἰς ἐκείνας. Ὅπως πᾶσα τέχνη, αὕτω καὶ ἡ παιδαγωγία ἀσφῆζεται ἐπὶ τῆς δεξιότητος τοῦ ἐκτιμῶν ταχίως καὶ ὀφραλῶς πᾶσαν κεραιαζομένην περιστασιὴν καὶ εὐρίσκειν ἀμέσως τὰ καταλλήλα μέσα πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ παιδαγωγικοῦ σκοποῦ. Ἡ δεξιότης αὕτη προποτίθεται ἐπὶ τῆς ἔργων αὐτῶν κατέχεται ὑπὸ τῶν ἔργων τῆς παιδαγωγικῆς αὐτῆς, ὥστε ἐν πᾶσιν κεραιαζομένην περιστασιὴν δὲν δυνατὸν νὰ πράξῃ ἄλλως ἢ ὡς ἀνταληθῆ καὶ μεταχειρισθῇ αὐτὴν σφαιρῶνως πρὸς τὰς ἀρχὰς ἐκείνας, χωρὶς νὰ ἔχῃ κατὰ τὴν στιγμήν τῆς πράξεως συνείδησιν τῆς συναρίας αὐτῆς πρὸς ἐκείνας τὰς ἀρχὰς, χωρὶς νὰ ἔλθῃ ἐκ τῶν ἀρχῶν ἐν τῇ στιγμῇ τῆς πράξεως τὴν αὐτῶν, τὴν ὅπως ὁ ἐκκολούθησθῃ ἐν αὐτῇ. Ἡ δεξιότης αὕτη ἀπαιτᾷται μόνον ἐν τῇ πράξει. Ἄνευ γὰρ λοιπὸν νὰ προσβῆθῃ εἰς τῆς θεωρητικῆς σφῆρας τοῦ παιδαγωγικοῦ, δι' ἧς προδιατίθεται ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ εἰς ὀρθὴν κατανόησιν καὶ ἐκτίμησιν τῶν ἀτομικῶν περιπτώσεων τῆς

πράξεως, ἡ πρακτικὴ ἀσκήσις ἐν τῇ σχολῇ, ἐν ἣ παρίσταται ἡ παιδαγωγικὴ διδασκαλία ἐν ταῖς σπουδαιότηταις τῶν παιδίων αὐτῆς μορφῶν. Διὰ τοῦτο ἡ πρότυπος σχολὴ εἶναι ἀχώριστος τοῦ διδασκαλείου. Αὕτη εἶναι τὸ κέντρον ἐργαστήριον αὐτοῦ. Ἐν ταύτῃ πρέπει νὰ λάβωσι ζωὴν καὶ μορφὴν αἱ παιδαγωγικαὶ θεωρίαι, ἐν ταύτῃ πρέπει νὰ ὑπεκκαυθῆ τὸ ἱερὸν ἕκαστον πῦρ, τὸ ἕποισον ὁ ἐξουφώνη καὶ ἐξωραϊζῆ τὸν διδασκαλικὸν βίον φωτίζον καὶ θερμαίνον. Ἦδη ἡ μόνη παρουσία τοῦ διδασκαλιστοῦ κατὰ τὴν ἐν τῷ προτύπῳ διδασκαλίαν διεγείρει τὴν ἰδέαν καὶ τὸν ζῆλον αὐτοῦ διὰ τὸ ἐπάγγελμα βλέποντος τὰ παιδιά πνευματικῶς διεγερόμενα καὶ κραταιώμενα καὶ χαίροντα, ἐν δὲ τοῖς λάμπουσι ἐκ χαρᾶς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν ἀναγιγνώσκοντες τὴν πρὸς τὸν διδάσκον ἐργασίαν. Ἔτι μᾶλλον χρησιμεύουσι εἰς αὐτὸν διὰ τὸν διδασκαλιστὴν αἱ δοκιμαστικαὶ διδασκαλίαι. Ἦδὲ δὲ ἀνατεθῆ εἰς αὐτὸν ἡ τακτικὴ διδασκαλία μαθημάτων τινοῦ, τὸ μόνον μαθητῶν νὰ ἐνεργῆ ἐν τῷ πνεύματι καὶ κατὰ τὰς ἀπειθήσεις τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ νὰ παραισθάνηται τὴν καλλονὴν καὶ λαμπρότητα, ἀλλὰ καὶ τὰς δυσκολίας καὶ εὐθύναις τοῦ διδασκαλικοῦ ἐπαγγέλματος.

Ἄλλ' αὐτὲ αἱ βαθεῖαι γνώσεις, αὐτὲ ἡ ἀνεκφυγία δικαιοσύνη, αὐτὲ ἡ ἀρίστη μέθοδος παράγουσιν ἐν τῇ σχολῇ τὸ ποθεύμενον ἀποτέλεσμα, ἔαν στήρῃται ὁ ἐν αὐτῇ διδάσκων ἠθικὸς καὶ θρησκευτικὸς χαρακτήρας. Τὸ πρόσωπον τοῦ παιδαγωγοῦ καὶ διδασκάλου εἶναι καὶ μέγαι ἡ ἀσφαλιστικὴ ἐγγύησις περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῶν προσπαθειῶν αὐτοῦ. Ἐπὶ τὴν ἐπιθυμίαν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδὸς ἰσχυρότερον τοῦ παραδείγματος τοῦ διδασκάλου πρὸς τὸν ἐπιδρᾶ ἰσχυρότερον ἢ ἡ ἐγγλωττιστάτη διδασκαλία καὶ νοθεύσει. Ἦ ἀποκαταλιχὴ βῆσις ἀδειξόν μοι τὴν πίστιν σου ἐκ τῶν ἔργων σου ἀποκρίνεται μάλιστα εἰς τοὺς διδασκάλους: ἡ δὲ περιγραφή τῶν χαρακτήρων τοῦ ἀγαθοῦ πομπέος, ὅτι δεῖται νὰ ᾖ ἀνίγκλετος, μὴ πᾶρσις, κοφίλος, σαρμῶς, πῶφιων, μὴ αὐθάδης, μὴ ὀργίλος, μὴ πλάτατος, ὑγιαίνων τῇ πίστει, τῇ ἀγάπῃ, τῇ ὑπομονῇ, ἔτοιμος πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθόν, ἀρμύζει ἐπίσης καὶ διὰ τὸν διδάσκον. Διὰ τοῦτο τὸ διδασκαλεῖον μάλιστα δεῖται νὰ ᾖ παιδαγωγικὸν καθίδρυμα ἐπιδημιῶν διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ ἀγωγῆς τῶν ἠθικῶν μορφῶν τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ δεῖται νὰ πάντας νὰ ἐθισθῶσιν εἰς τὴν ὑπακοὴν εἰς τὸ θεῖον θέλημα, τὸν φανὸν τῆς συνειδήσεως, εἰς τὸ σέβας πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὰς ὑπερεχούσας ἀρχάς, εἰς τὴν ἐρθεὶν καὶ γενεῖαν ἐλευθερίαν, τῆς ἧποίας τὸ σῆμα εἶναι ἡ ἐλευθεροσύνη τῆς ἀμαρτίας διὰ τῆς πίστεως ἐδουλώθημεν τῷ Χριστῷ. Ὁ κατανοήσας κατὰ βάθος καὶ ἐνστερνισθῆς ἐξ ὅλης καρδίας τὸ σῆμα τούτου, ὁ ἔχει τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τοσούτων ἀποτελέσει τὴν ἀόρατον ζωὴν τῆς

δουλείας, ἐφ' ὅσον ἀπαρνηθῆς τὴν οἰκίαν βούλησιν καὶ ἀπαλλαγῆς τῆς δεσποτείας τῶν ἀτομικῶν ἐρέσεων καὶ ἐμπαθῶν ἐπιθυμιῶν ὑποτάσσει τὴν βούλησιν τοῦ εἰς τὰ αἰώνια πρότυπα παντός ἀγαθοῦ, τῆς ἠθικῆς ἰδέας, καὶ ἐρεται νὰ γίνῃ ὄργανον τῆς βουλῆσεως τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνος εἶναι ὁ ἀληθῶς ἐλεύθερος. Ἦ ἐλευθερία αὕτη ὑποτρέφεται οὐχὶ διὰ χαλαρῆς διαχειρίσεως τῆς πειθαρχίας: διότι ἡ πειθαρχία εἶναι τὸ ἴδιον, ἐπὶ τοῦ ἕποισου ἀξάνει καὶ προκόπτει ἡ ἐλευθερία. Ἦ ἱστορία διδάσκει ὅτι ἐκεῖνοι οἱ λαοὶ ἀνέθεραν τοὺς ἐλευθερωτάτους, ἀνδρειοτάτους καὶ σιωφρονοτάτους ἀνδρας οἱ ἧποιοι ἀνέτρεπον τὴν εὐπειθετάτην νομοθεσίαν. Ἄρα καὶ ν' ἀναφέρω ἐνταῦθα τὸ ὄνομα τῆς Σπάρτης. Παρὰ τοῖς μαθηταῖς τοῦ διδασκαλείου δεῖται νὰ ἐνισχυθῆ ἡ φρονία, εἰς πάντα ἀνθρώπον ἐνοικουῶσα κλίσις πρὸς τὰ παιδιά, τῶν ἧποίων εἶναι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ νὰ τελιωθῆ εἰς εὐγενῆ, ἠθικὴν καὶ χριστιανικὴν ἀγάπην πρὸς αὐτὰ: διότι τότε μόνον ἐξάπτεται ἡ ἀγάπη τοῦ παιδὸς πρὸς τὸν διδάσκον καὶ πρὸς τὴν ὑπακοὴν, ἧτοι εἶναι ἡ βῆσις πάσης μορφώσεως.

Τοιοῦτοι εἶναι οἱ σκοποὶ, οὓς δεῖται νὰ ἐπιδιώξῃ τὸ διδασκαλεῖον. Ἦν τῇ δειλίᾳ τῆς συνεχούσης ἡμέρας, εἰς οὓς ἀνετέθη ἡ ἐπιδίωξις αὐτῶν, ἀτενίζοντες πρὸς τὸ μέγαθος τοῦ ἔργου καὶ τὸ ἀσθενὲς τῶν ἡμετέρων δυνάμεων ἀνορθοῦ τὸ φρόνημα ἡμῶν τὸ φύει φιλομαθῆς καὶ εὐάγωγος τοῦ Ἑλλήνος, ἐμπνεύει ἡμῶν ὀφρῆς ἡ ἐνεργῆς καὶ περαιομένη προσπάσια τῆς Σ. Κυβερνήσεως, μάλιστα δὲ πάντων ἐνισχύει ἡ πίστις εἰς τὴν πανορθὴν διεξίαν τοῦ ὕψιστου. Ἦδὲ ἀδυστάτως πρέπει νὰ ἐναποθέτωμεν τὰς ἐλπίδας εἰς τὴν θεῖαν ἀντίληψιν ἐν τῇ ἐπιδίωξί παντός ἠθικοῦ σκοποῦ, πολὺ βεβαιότερον δεδιόμεν νὰ πράξωμεν τοῦτο ἀφιερῶμενοι εἰς ἔργον, ὅσον τὸ παιδαγωγικόν, ἐν τῇ ἐκσκήσει τοῦ ἧποίου γινόμεθα Θεοῦ συνεργοί, ὄργανα τοῦ θεῖου ἡμῶν παιδαγωγοῦ. Ἀναθέτοντες λοιπὸν τὴν ἐλπίδα εἰς ἐκεῖνον, τοῦ ἧποίου ἡ δύναμις ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται, ἀποδοῦμεθα εἰς τὸν προκείμενον ἡμῶν ἀγῶνα μετὰ θάρρους καὶ τόλμης ἐπικαλούμενοι τὴν ἐξ ὕψους ἀντίληψιν ὑπὲρ τῆς προαγωγῆς καὶ ἐκδηλώσεως τοῦ φητιοῦ τούτου τῆς μορφώσεως καὶ ἀγωγῆς τοῦ λαοῦ πρὸς θεῶν μὲν καὶ εὐαλίαν τῆς φιλίας ἡμῶν πατρίδος, αἰδοῦμεν δὲ καὶ κῆρον τῆς ἐκκλησίας, χαρῆν δὲ καὶ εὐφροσύνην τοῦ σαπτοῦ βασιλέως ἡμῶν.

και παιδαγωγός. αλί δυνάμεις των παιδων τούτων, λέγει δ Πισταλότσης, ηδέν είχαν διαστρεφῆ υπό της πλημμυλούς, τοῦ τε εἴωυ και τοῦ σχολαίου ἀγωγῆς· τούτου ἕνεκα ἀνεπτύχθησαν ταχύτερον. Τά παιδία ἐπέβασαν πῆ-
 ναι ἄλλη τις γενεά. Ἐν αὐτοῖς κατείδον τήν δυνάμιν τῆς ἀνθρωπίνης φύ-
 σεως και τὰς ποικίλας αὐτῆς ιδιότητες. Ἐν τοῖς παιδίοις και παρὰ τοῖς
 παιδίοις τούτοις κατέμαθον ὁ Πισταλότσης τήν φυσικὴν σχολήν, ἐν ᾗ πρέπει
 νὰ εὑρίσκηται ἡ πραγματογνωσία πρὸς τὴν γραμματογνωσίαν· κατ' αὐτοῖς
 κατενόησε πόσην βλάβην δύναιται νὰ προξενήσῃ ἡ ἀπλή γραμματογνωσία
 ἢτοι ἡ ἀπλή εἰς τὸ γραμματ. προσιόλλασσι, ἢτοι, στερεομενὰ βήματα, κώδιον
 ἄλλο εἶναι ἡ πάταγος ἄερος παρ' αὐτοῖς τῆς παιδείας ἐπιδιδάχθη τὸ
 δυνατόν τῆς θεμελιώσεως τῆς σχολικῆς διδασκαλίας ἐπὶ βῆμασι ψυχολογικῶν.

Κατόπιν μεταβὰς εἰς Burgdorf ἐπειράθη ἐνταῦθα τὸ πρῶτον νὰ ἰσο-
 μάτῃ τὴν δυνάμιν τῆς διδασκαλίας τέχνης. ἠντιτάθη λαομαζῶν, γράφει δ
 ο Πισταλότσης, τὸ ἀλφαβητῆρὸν μου ἀπὸ πρῶτου μέχρις ἐσπέρας καὶ εἰς και-
 ολούθουον ἀνευ σχεδίου, ἐπὶ ἐμπειρικῆς ἔδου βασιζόμενος, τὸν διδασκαλῆν,
 ἢην ἐν Stanz ἐπαγιάσθη νὰ διακρίβω. Σπουδαστῶν ἀκαταπύπτως βιβλία,
 πληρῆ συλλαβῶν και ἀριθμῶν, και ἐσπουδάζον νὰ φέρω εἰς ἐνοήσιν τὰς ἁ-
 ργὰς τοῦ συλλαβισμού και τῆς ἀριθμῆσεως, δίδων εἰς καὶ τὴν ταχύτερον ψυ-
 χολογικὴν μορφήν, εἰς ἰδύνατο νὰ προαγάγῃ ταχέως και ἀσφαλῶς τὴν παι-
 νδα ἀπὸ τῆς πρώτης βαθμίδος εἰς τὴν δευτέραν και ἀπὸ τῆς δευτέρας εἰς
 τὴν τρίτην και οὕτως ἐφεξῆς, μεθεως χάραται ἐν καὶ μέσῃ ἀναμενόμεν.
 Ὁ ἀλλ' ὅμως πρὸ τῆς γραφῆς τῶν γραμμάτων, ἄνευ ἐν εἰσῆσι ἐγρήμαζον
 αὐτοῖς παιδας νὰ γράφωσι διὰ γραμμάτων, εἰδήγαγον τὸν γραφῆν γραμματικῶν
 νεύθειων, γωνιῶν, τετραγώνων, τῶν κ.τ.λ. Ἐν τῆς ἐργασίας ταύτης ἔδει-
 κτύθη, κατὰ μικρὴν ἢ ἐνοήσιν πρὸς τὸν ἀνασῶν τῆς συντάξεως ἀλφαβητα-
 ρίου τῆς παρατηρήσεως (ABC der Lautschreibung), κατ' αὐτὸν περιεσῶν ἢ
 καὶ καὶ εἰσῆσι ἀσκήσεις, ἐλάττωρον σύστημα διδασκαλίας. Παρὰ τὴν πε-
 πλῆς καιρὸς μέχρις αὐ τοῦτο περικεῖται παρὸς ἐν τῆ συντάξεως μου. εἶναι
 ὑπερίστων ὅτι τὴν πρώτην ἀπόπειραν πρὸς ἀναγωγήν τῶν μέσων τῆς δι-
 δασκαλίας εἰς τὰ πρῶτα αὐτῆς στοιχεῖα εἶχον πολέμησι πρὸ πολλοῦ. Ἄλλ'
 καὶ καὶ εἰσῆσι δὲν ἐγίνωσκον, ἡ τοῦλάχιστον ἐγίνωσκον ἄνευ ἁσφαλείας, τὸν
 πειρατικὸν ἀνδρισμὸν, ἀλλ' ὅμως ἠθελοῦμαι ὅτι πάντοτε ἔθεσται πρὸς τὴν
 ἀπρόσω και ἔβαινον σταθερῶς. Ὁὐτω λοιπὸν ἐρίκατο κατὰ μικρὸν ὁ Πι-
 σταλότσης εἰς τὴν γνώσιν τῆς οὐδαίς τῆς διδασκαλίας, ἢτοι κατ' αὐτὸν οὐδαίς
 ἄλλο ἢτο ἡ ἡ τέχνη τοῦ βουθεῖν τῆ φύσει ἐν τῆ ἰδίῃ αὐτῆς ἀναπτύξεσι
 ἢ δὲ τῆς αὐτῆς ἐπίδοτο κυρίως ἐπὶ τῆς ἀρμονίας τῶν εἰς τὴν φύσιν τῶν
 παιδῶν ἐμπειρικῶν ἐντυπώσεων, ματὰ τὸν βαθμὸν τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἁ-

νήμων αὐτοῦ. Ὁ Πισταλότσης τῆς μεταξὺ τῶν ἐντυπώσεων και τῶν ἀναπτωκτικῶν
 πδυνάμειων ὑπαρχούσας σχέσεις εἶναι, λέγει δ Πισταλότσης, ἡ ἀπλή και μό-
 νη ὁδός, ἡ ἀγούσα εἰς ἔδουσιν σχολίων και σύνταξιν διδασκαλῶν βιβλίων,
 πικανοποιούντων τὴν ἡμετέραν φύσιν και τὰς ἀνάγκας αὐτῆς. Ἐν τῆ συντά-
 κξει τοιούτων βιβλίων κατενόησα εὐθὺς ὅτι ἀπαιτεῖται νὰ διακρίβω τις τὰ
 μέρη πάσης διδασκαλίας κατὰ τὸν βαθμὸν τῶν προαγομένων δυνάμειων
 αὐτοῦ παιδός, και ἐν καὶ τῶς εἰδίαι τῆς διδασκαλίας νὰ ὄρωσιν ἀκριβῶς τι
 πῆξ τῶν μερῶν τούτων ἀρμῶζει εἰς ἐκάστην περίοδον τῆς παιδικῆς ηλικίας
 ἢνα ὁ παῖς ἐνθεν μὲν μὴ στερηθῇ μεθενός, ὅπως τυγχάνει ἐπιδεκτικῶς, ἐν-
 κθεν δὲ μὴ ἐπιβαρυνθῇ δι' οὐδενός, ὅπως δὲν εἶναι ἐπιδεκτικῶς. Ἐβεβαιώ-
 νθη ἀκριβῶς ὅτι ὁ παῖς πρέπει νὰ προαχθῇ εἰς τὴν ὅταν και ὀνομασίαν τῶν
 ἀντικειμένων πρὶν ἢ μάθῃ νὰ ἀναγινώσκῃ ἢ και νὰ συλλαβίζῃ. Τὰ παιδία
 οὐκ ἐν τῆ πρώιμοτάτῃ αὐτῶν ηλικίᾳ ἔχουσι χρείαν ψυχολογικῆς τιμῆς ἔδουσι
 πρὸς λογικὴν παρατήρησιν πάντων τῶν ἀντικειμένων. Ἐπειδὴ δὲ τοιαῦτα
 ὅτις ἔδουσι και διαύθουσι ἀνευ τῆς συνεργίας τῆς τέχνης εἶναι ἀκατανόη-
 οτοι, ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ παρῶσιν εἰς τὴν ἐνοήσιν παρατηρητικῶν βι-
 βλίων, ἢτοι, προηγούμενα τῶν ἀλφαβηταρίων, δύνανται νὰ παραστήσωσι διὰ
 πιστῶν εἰδήτων σαφιστέρως τὰς τῶν ἀντικειμένων ἐνοήσας, ἢς σπουδάζει
 ὅτις νὰ παραστήσῃ διὰ τῆς γλώσσης. Ὁ

Ὁὐτω λοιπὸν χωρὸν ὁ Πισταλότσης ἐν ταῖς παιδαγωγικαῖς αὐτοῦ ἐπι-
 γράφαις ἀνεκάλυψεν ἴδιον ἐκπαιδευτικὸν σύστημα, στήριζόμενον ἐπὶ ἀρχαῖν ψυ-
 χολογικῶν. Τὸ ἐκπαιδευτικὸν τοῦτο σύστημα, ἐφαρμοσθῆν καθ' ὅλοκληρίαν ἐν
 τῆ ἐν Yverdon ἐμμενόμεν ἐκπαιδευτηρίῳ, εἰς ἡ πανταχόθεν τῆς Ἑυρώπης συν-
 ἔρρον πλείστα νόοι και γέροντες, οἱ μὲν παιδεύσειως γλιχόμενοι, οἱ δὲ
 ἐπιθυμοῦντες νὰ μάθωσι τὴν θαυμασίαν τοῦ Πισταλότσης διδασκαλῶν μέθο-
 δον, περιέλαγα καρποῦς ἀγλαυτάτους.

Τὸ παιδαγωγικὸν σύστημα τοῦ Πισταλότσης στηρίζεται ἐπὶ παιδαγωγι-
 κῶν θεωριῶν, ὡν αἱ μὲν ἀναφέρονται εἰς τὴν καθ' ὅλου ἀγωγήν, αἱ δὲ ἰδίως
 εἰς τὴν διδασκαλίαν. Τὰς παιδαγωγικὰς ταύτας θεωρίας, και πρὸς μὴ συ-
 στηματικῶς ἐκτεθειμένας ὑπὸ τοῦ Πισταλότσης, ὀβλομεν πειραθῆ νὰ ἐκθέσωμεν
 ἐνταῦθα ὡς εἶδον τε συστηματικῶς, ἐξάγοντες αὐτὰς ἐκ τῶν διαφόρων αὐτοῦ
 συγγραμμάτων και δὲ ἐκ τοῦ ἐπιγραφόμενου, πῶς ἡ Γερτρούδη διδάσκει
 τὰ τέσσα αὐτῆς (Wie Gertrud ihre Kinder lehrt).

Α'

ΑΙ ΠΕΡΙ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΘΟΛΟΥ ΑΡΧΑΙ.

Αἱ περὶ ἀγωγῆς καθόλου ἀρχαὶ τοῦ Πισταλότσης, οὐδὲως διακρίβουσι.

Πᾶσα διδασκαλία πρέπει κατὰ Πισταλότου νὰ ἀρχῆται ἀπὸ τῆς φυσικῆς ἢ παρατηρητικῆς τῆς φύσεως (Anschauung der Natur). Ἐξουὶ εἶναι ὁ πρῶτος καὶ ὁ σπουδαιότερος τῆς πισταλότου διδασκαλικῆς μεθόδου νόμος. Ἡ ἐξωτερικὴ ὁμοίως κῆτη παρατήρησις πρέπει κατὰ Πισταλότου νὰ γίνῃ συγχρόνως ἐσωτερικὴ, ἵνα ἴδιον κτῆμα τῆς παιδικῆς φύσεως. προταλοῦν εἰς τὴν ἐλευθέραν αὐτῆς ἀνάπτυξιν. Κατὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην ἀπὸ τῆς γραφῆς καὶ τῆς ἀναγνώσεως πρέπει νὰ προβαλλόμενα ἐκείνων τῶν παιδικῶν αἰσθήσεων κατὰ τὰ ἀντικείμενα ἢ καὶ εἰσὶν αὐτῶν ἕνα ἐκ τῆς πύθου ἀντιλήψεως δυνατὸν ὁ παῖς νὰ σχηματίσῃ σαφῆς αὐτῶν παραστάσεις καὶ ἔργον ἐννοίας.

Τὰ πρὸ τῶν αἰσθήσεων τῶν παιδῶν καθοριστέα ἐκείνη ἀντικείμενα πρὸς σχηματισμὸν σαφῶν καὶ καθαρῶν ἐνοιῶν πρέπει κατὰ Πισταλότου νὰ ἐξετάζονται τριχῶς, ἵνα 1) πῶς ταῦτα φαίνονται, ἵνα πῶς εἶναι ἢ φησὶν ἢ τὸ σχῆμα αὐτῶν (Form); 2) πῶς καὶ πόσων εἰδῶν εἶναι τὰ προβαλλόμενα ἀντικείμενα (Zahl), καὶ 3) πῶς ταῦτα καλεῖται, ἵνα πῶς ἐκείνων ἀντικείμενον διὰ φωνῆς ἢ λέξεως δύναιται νὰ παρασταθῇ (Schrift). Ἐπισημασθέντος ὁμοίως ὁ παῖς νὰ ἀντιληφθῇ τῶν ἀντικειμένων τούτων καὶ πρῶτον πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν ἰδέαν α') ν' ἀντιληφθῆται ἀνομοίωτος κατὰ τὰ σχῆμα ἀντικειμένων καὶ νὰ παρῆται εἰς τὴν ἐπιπέδου αὐτῶν τὴν εἰκόνα αὐτῶν β') νὰ διακρίνῃ τὰ ἀντικείμενα κατὰ τὴν ἀριθμὸν καὶ νὰ παρῆται αὐτῶν καὶ ὡς ποσότης γ') νὰ διηλεκτικῶς διὰ τῆς γλώσσης καὶ αὐτῶν αἰσθητικῶν ἀντικειμένων τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ σχῆμα ἐκείνων ἀντικειμένων. — Ἐπειδὴ πᾶσα ἐκάστη γνώσις πηγάζει ἐκ τριῶν στοιχείων ἰδούμενων, ἀντιληφθέντων εἰς τὴν κατὰ σχῆμα, κατ' ἀριθμὸν καὶ κατ' ἔχον ἢ φησὶν αὐτολήψιν τῶν ἀντικειμένων. — Ἐχῆμα τῶν ἀριθμῶν καὶ γλώσσα εἶναι νὰ τῆς πρῶτης ἀνάπτυξης διδασκαλίας μίση, ἐξ ἧν πηγάζουσι πάντα τὰ ἄλλα τῆς διδασκαλίας. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ πρακτικῇ διδασκαλίᾳ προεργάζεται τὴν μίσην κατὰ ἀριθμῶν διδασκαλίαν ἢ κατὰ σχῆμα, καὶ τῆς ἢ κατὰ γλώσσης, δὲ ταῦτα καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ συντήρῃ ἐκείνη τῶν τριῶν τούτων διδασκαλικῶν μεθόδων ταύτην τὴν τάξιν ὀλοῦμεν ἐκτελεσθῆσαι.

4. Η ΠΕΡΙ ΓΛΩΣΣΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ.

Ἡ περὶ γλώσσης διδασκαλία διακρίνεται κατὰ Πισταλότου εἰς τρία μέρη, ἵνα α') εἰς τὴν περὶ τονισμοῦ β') τὴν περὶ λέξεων καὶ ἀνομοίωτων καὶ γ') τὴν ἰδίαν περὶ γλώσσης διδασκαλίαν.
 α') Ἡ περὶ τὸν τονισμὸν διδασκαλία ὁ παῖς ἀρχῆται ν' ἀναπτύσσεται κατὰ πρῶτον εἰς τὸ προφέρειν τὰ γράμματα, τὰς συλλαβὰς καὶ τὰς λέξεις ὁμοίων

τὴν τονισμὸν αὐτῶν παρὰ τοῦ στόματος αὐτοῦ τοῦ παιδαγωγοῦ. Ἔπειτα πρέπει νὰ προβάλλονται ἐνώπιον τῶν παιδικῶν ὀφθαλμῶν οἱ τῶν γραμμάτων τύποι. Τὰ γράμματα δὲ ταῦτα πρέπει νὰ ἴναι κατ' ἀρχὰς μεγάλα καὶ προσηραγμένα ἐπὶ τετραγώνῳ στερεῷ χάρτου ἐπὶ τούτων δὲ ἀρχεται ἡ πρώτη ἀνάγνωσις, ἀναφερομένη πρῶτον μὲν εἰς τὴν τῶν φωνηέντων προφορὰν, εἶτα δὲ εἰς τὴν τῶν συλλαβῶν, τῶν ἀποτελομένων ἐκ τῶν φωνηέντων, ἐχόντων προτεταγμένα ἢ ἐπιτεταγμένα σύμφωνα. Μετὰ ταῦτα παραδίδεται εἰς τὰς χεῖρας τοῦ παιδίου τὸ τοῦ συλλαβισμού καὶ τῆς ἀναγνώσεως βιβλίον. Ἡ ἀνάγνωσις μεγάλως διευκολύνεται διὰ τῆς μετὰ ῥυθμὸν γινομένης προφορᾶς.

β') Ἡ περὶ λέξεων καὶ ἀνομοίωτων διδασκαλία ἔγκειται ἐν τῇ παραθέσει διαφόρων ἐνομιῶν, ἀναφερομένων εἰς ἀντικείμενα τῆς ἱστορίας, γεωγραφίας καὶ τῶν διαφόρων τοῦ ἀνθρώπου σχέσεων ἢ ἐπαγγελματιῶν. Αἱ λέξεις αὗται καὶ τὰ ἐνόματα, προβαλλόμενα μετὰ τὸν συλλαβισμόν, χρησιμεύουσιν οὐ μόνον πρὸς ἐπίσχυσιν τῆς ἀναγνώσεως, ἀλλὰ καὶ ὡς ὑλικὸν τῆς μετὰ ταῦτα διδασκαλίας.

γ') Ἡ περὶ γλώσσης ἐν στενοτέρῃ τῆς λέξεως σημασίᾳ διδασκαλία σκοπὸν προτίθεται ἵνα προαγάγῃ τὴν πνευματικὴν τοῦ παιδὸς ἀνάπτυξιν, παραλλήλως βαίνουσαν τῇ σωματικῇ. Διὰ τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας ὁ παῖς πρέπει κατὰ μικρὸν νὰ προβῇ ἀπὸ τῆς ἀπαφῆς καὶ σκοτεινῆς παραστάσεως τῶν ἀντικειμένων εἰς τὸν σχηματισμὸν σαφεστέρων καὶ καθαρῶν ἐνοιῶν. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ἵνα αἱ γλωσσικαὶ ἀσκήσεις ἴναι συγχρόνως καὶ διανοητικαὶ ἀσκήσεις. Αἱ γλωσσικαὶ ἀσκήσεις, αἱ συμπεριλαμβανόμεναι καὶ τὰς διανοητικὰς, δύνανται νὰ διακριθῶσιν εἰς τρεῖς βαθμοὺς. Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ βαθμίδι ὁ παῖς ἀσκεῖται ἐπὶ ἀντικειμένων τῆς ἀμέσου ἐπιπέδου, καὶ δὲ κατὰ πρῶτον ἐπὶ τῆς λέξεως καὶ ἐνοίας ἀνθρώπου. Ἐντεῦθεν ὁμοίως ὁ παῖς προάγει εἰς τὴν κατόπτευσιν καὶ γνώσιν πάντων τῶν πρὸ τῶν αἰσθήσεων αὐτοῦ κειμένων τοῦ θεοῦ δημιουργημάτων. Ἡ ἀσκῆσις αὕτη καὶ διδασκαλίαν κατὰ πρῶτον ἀνάκει εἰς τὴν εἰσαγωγικὴν καὶ πρέπει νὰ γίνῃται κατὰ πρῶτον ὑπ' αὐτῆς τῆς μητρῆς, ὑπὲρ ἧς ἔγραψεν ὁ Πισταλότους ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν μεθόδων (Das Buch der Methoden). Ἐν δὲ τῇ δευτέρῃ βαθμίδι τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας ὁ παῖς ἐδύγεται εἰς τὴν ἀκριβεστέρην κατανοήσιν τῶν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ὅλης φύσεως ἐργειῶν καθ' ἑσὸν αὐτῆς δύνανται νὰ γνωθῶσιν ὑπὸ τοῦ παιδὸς. Ἡ διδασκαλία τῶν τοιούτων γνώσεων ἀνάκει εἰς τὸ ἴδιον σχολεῖον, ὑπὲρ οὗ συνέγραψεν ὁ Πισταλότους τὸ βιβλίον, τὸ ἐπιγραφόμενον φυσικὸς διδασκαλικὸς (Natürlicher Schullehrer). Ἐν δὲ τῇ τρίτῃ βαθμίδι τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας ὁ παῖς εἰσάγεται εἰς τὴν κατανόησιν τῆς ἐσωτερικῆς σημασίας τῶν τῶν λέξεων καὶ

ἐκφράσεων, ἃς οὗτος μεταχειρίζεται ἐν τῷ λόγῳ. Ἡ γραμματικὴ αὐτῶν ἐργα-
να καὶ ἐξέτασις προσηγορίζεται εἰς τὴν παιδείαν τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς ἐσότη-
γλώσσας.

3. Η ΠΕΡΙ ΣΧΗΜΑΤΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ.

Ἡ περὶ μορφῆς ἢ σχήματος διδασκαλία περιλαμβάνει α) τὴν τοῦ με-
τρῆν τέχνην β) τὴν ἰχνογραφίαν καὶ γ) τὴν γραφήν.

α) Τῆς τοῦ μετρεῖν διδασκαλίας προσηγορίαι ἡ δὲ αὐτὴ ἀναφορὰ ἀναφορὰ
σχήματα ἐχόντων. Ἦτοι ὁ παῖς, πρὶν ἢ καταμαθεῖ τῶς εἰς τὴν μετρήσειν
ἀναφερομένου κανόνας, πρέπει νὰ κατοπτιστῆς διάφορα ἀναφορικά, ἔχοντα
διάφορα σχήματα, οἷον τριγωνικόν, πενταγωνικόν, στρογγυλόν, ἀσπίδον κ.α.λ.
ἢ ὄντα διαφόρων μεγέθους καὶ ποικιλιῶν, οἷον μακρὸν, μεγάλον, μακρο-
λεπτόν κ.τ.λ. Μετὰ τὴν ταυτέων κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἔπειτα ἡ παιδεία, ἡ ἀκριβέστερον
καὶ ἀκριβέστερον προσδιορίζουσα τῶς κανόνας τῆς καταμετρήσεως ἀπὸ τῆς
ἀκριβοῦς διαμετρήσεως παρὰ τὴν ἀκρίβειαν ποικιλιῶν, πρὸ τῆς ἀκρίβειαν τῆς
παιδὸς παρασταθειῶν. Μεταξὺ δὲ τῶν διαφόρων σχημάτων τῶν τετραγώνων
θεωρεῖ ὁ Πηταλόττης ὡς ἐπισημάνει νὰ χρησιμεύσῃ ὡς θεμελιώδης ἔστι
ἐν τῇ τῆς μετρήσεως διδασκαλίᾳ διότι ἐν τῇ τῶν τετραγώνων σχήματι δὲ
καταίει ὁ παῖς νὰ κατὰ ἐπισημάνει τὰ διάφορα μέρη τῆς μονάδος καὶ
νὰ λάβῃ ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν κλασμάτων αὐτῆς, χρησιμεύουσαν ὡς ἀπὸ
τοῦ ὅλου εἰς τὰ μέρη καὶ τὰ ἅπλῃ. Διὰ τῶν μετρητικῶν ἀναφορῶν, γνησι-
ων κατὰ πρῶτον ἐπὶ χαρτίων τετραγώνων, προσηγορίζεται ὁ παῖς εἰς τὴν προσ-
διορισμὸν τῶν ἀριθμικῶν σχέσεων τῶν ποσοτήτων, τῶν ἑνομοειδῶν καὶ τῶν
χρήσιν αὐτῶν.

β) Μετὰ τὴν μετρητικὴν διδασκαλίαν ἔπειτα ἡ ἰχνογραφία καὶ ἡ τέχνη τῆς
διὰ γραμμῶν παραστάσεως τῆς μορφῆς τῶν διαφόρων ἀναφορῶν. Ἡ τέχνη
αὕτη ἐν πάσιν αὐτῆς τοῖς μέρειν καθίσταται ὡς ἐφαρμογὴ τῆς τῶν σχημά-
των τῶν τῶς πρὸς καταμετρήσειν καθορισθέντων ἀναφορῶν. Ἦτοι ἡ
ἰχνογραφικὴ διδασκαλία πρέπει ὁ παῖς νὰ ἀναπτύξῃ πρῶτον μὲν εἰς τὸ ἴδιον
ὀριζοντιῶς γραμμῆς, εἴτα δὲ καλῶς, εἴτα γωνίας ἀπὸ γωνιῶν καὶ μετὰ
ταῦτα εἰς τὸ σχηματίζειν μορφὰς καὶ εἰκόνας, αἵτινες ἀναπτύσσονται ἐκ ποικί-
των γραμμῶν καὶ γωνιῶν.

γ) Ἡ περὶ τὴν γραφήν διδασκαλία ἔπειτα πρὸς τὴν μετρητικὴν καὶ ἰχνογραφικὴν
διδασκαλίαν, διότι ἡ γραφή οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ τῆς μετρητικῆς ἀφῆς καὶ ἰχνο-
γραφικῆς τούτου ἕνεκα καὶ ἡ γνῶσις τοῦ μετρεῖν καὶ ἰχνογραφεῖν μεγάλως ὠφε-
λεῖ τὴν γραφήν ἢτοι, ὅταν ὁ παῖς ἀναπτύξῃ εἰς τὴν καταμετρήσειν ἑαυτοῦ
ἀντικειμένων καὶ εἰς τὴν παραστάσειν τῶν σχημάτων αὐτῶν, μακρῶν καὶ ἐπι-

τυχῶς θελεῖ προαχθῆ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς γραφῆς τῶν γραμμάτων, τῶν ἐχόν-
των ὀρισμένον μέγεθος καὶ σχῆμα. Μὴ προηγουμένης τῆς γνῶσεως τοῦ με-
τρεῖν καὶ ἰχνογραφεῖν ἡ γνῶσις τῆς γραφῆς καθίσταται δυσκολωτέρα.

8. Η ΠΕΡΙ ΑΡΙΘΜΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ.

Ἡ περὶ ἀριθμοῦ διδασκαλία εἶναι τὸ κυριώτερον διδασκτικὸν μέσον, ὅ-
περ ἐκπληρᾷ τὸν σκοπὸν τῆς διδασκαλίας, ἢτοι προάγει τὴν σαφήνειαν τῶν
ἐννοιῶν, ἀκρίβειάτα καὶ ἀσφαλιστάτα. Διὰ τῆς περὶ ἀριθμῶν διδασκα-
λίας προάγεται ὁ ἀριθμικὸς οὐ μόνον εἰς σαφῆ γνῶσιν τοῦ πολλοῦ καὶ τοῦ ὀ-
λίγου, τοῦ ἐν τοῖς φαινόμενοι παρατηρουμένου, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀκρίβειάτατην
αὐτοῦ καταμέτρησιν καὶ ἀκρίβειάτατον προσδιορισμὸν.

Ἡ περὶ ἀριθμῶν διδασκαλία κατὰ Πηταλόττην δὲν πρέπει νὰ ἀρχη-
ται ἀπὸ τῆς περὶ ἀριθμῶν θεωρίας, καὶ νὰ προχωρῇ εὐθὺς πρὸς τὰ πάθη αὐ-
τῶν, ὅπως μέχρι τούτου ἐγένετο. Κατὰ τὴν γενικὴν ἀρχὴν τοῦ Πηταλόττη
καὶ ἡ ἐννοια τοῦ ἀριθμοῦ πρέπει νὰ πινακίζῃ ἐκ τῶν εἰς τὰς αἰσθήσεις ὑπο-
πιπτόντων ἀντικειμένων ἢτοι ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν ἀντικειμένων πρέπει νὰ παρα-
σταθῇ εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ παιδὸς ἡ σύνταξις τῶν ἀριθμῶν καὶ νὰ κατα-
δειχθῶσιν αἱ διαφοραὶ αὐτῶν σχέσεις οὕτως, ὥστε τὰ ἀριθμητικὰ πορίσματα
νὰ φαίνονται ὅτι οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἀναγκαῖα τις φυσικῆ συνέπειαι. Κατὰ
ταῦτα ἡ ἐπὶ ἀριθμητικῶν φησίων ἀριθμῶν πρέπει κατὰ Πηταλόττην νὰ ἐ-
πιπται τῇ ἐπὶ αἰσθητῶν ἀντικειμένων, ὡς οὐδὲν ἕτερον ἐπιδιώκουσα ἢ τὴν
αἰκονικὴν παραστάσειν τοῦ κατοπτισθέντος.

Ὁ ἀρχικὸς τύπος τῆς ἀριθμῶσεως εἶναι ὁ ἑξῆς: εἴν καὶ εἴν ἀποτελοῦσι δύο,
καὶ εἴν ἀπὸ δύο ἀφίνει ὑπόλοιπον ἕνα. Ἐκαστος ἀριθμὸς, καθ' ἑαυτὸν θεω-
ρεῖται, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ συνοπτικὸν μέσον τοῦ οὐσιώδους ἐκείνου καὶ
ἀρχικῶς πάντες ἀριθμῶσεως τύποι. Ἡ ἀριθμητικὴ λοιπὴ διδασκαλία πρέπει
κατὰ Πηταλόττην νὰ ἀρχηται ἀπὸ τῆς μονάδος καὶ νὰ χωρῇ περαιτέρω,
πρὸς τῆς δευτέρας ἀριθμῶσεως, ἐφαρμοζόμενου τοῦ ἀρχικοῦ ἐκείνου τῆς ἀριθ-
μῶσεως τύπου. Πρὸς ταῦτα δὲ εἶναι ὁ παιδαγωγὸς νὰ ποιῆται χρήσιν
κατὰ πρῶτον μὲν τῶν ἀκατόλων τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἢ λίθων, ὀσπρίων καὶ
ἄλλων αἰσθητῶν ἀντικειμένων, ὡς ἐδόξαζε καὶ ὁ Πλάτων (1), εἴτα δὲ ἐπι-
πρὸς τεχνικῶν μέσων, ἐν οἷς διακρίνεται ὁ ἀριθμητικὸς αἶνας τοῦ Πητα-
λόττη.

Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχικῶν τῶν ἀριθμῶσεως τύπων, ἐπὶ αἰσθητῶν ἀντικειμέ-

(1) «Ἐρώτων μὲν γὰρ περὶ λαγυρῶν ἀσχετῶς ποικίλ ἱερατικῶν μαθήματα μετὰ πρῶτον
καὶ ἑταίρῳ μαθήματα, μὲν ἢ τῶν διανοητικῶν καὶ ἀσχετῶν πλείονα ἔμα καὶ ἐκείνην
ἀσχετῶς ἑταίρῳ τῶν αἰσθητῶν κατὰ (Παρ. Γ' σ. 810).

νων γινόμενα, συντελεί Ομομοσίως οὐ μόνον πρὸς καταπόσιν τῶν ἁριθμῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐμάθησιν τῶν τοσούτων ἀριθμητικῶν πράξεων, αἵτινες χρησιμεύουσιν ὡς βάσις πρὸς περαιτέρω ἐξακολουθήσασιν τοῦ ἀριθμητικοῦ ποσῆματος. Ὁμοίως καὶ ἡ κλασματικὴ ἀριθμησις, ἐπὶ τῶν πλεονεκτητικῶν δυναμιμάτων ἐκτεταμένη, μαγάλως διευκολύνεται. Πρὸς ταῦτα δὲ μὲν ἐπιτελεῖται καὶ οἱ κλασματικοὶ τοῦ Πιστιλότου αἰώνως.

Ἐν τῇ καθύλου ἀναπτύξει τῶν φυσικῶν δυνάμεων τοῦ παιδὸς παρατηρήσας ὁ Πεσταλότου καὶ τὴν ἠθικὴν αἰσθητικὴν μέγιστον, μεθ' ἧς ἐπινοήσας καὶ τὴν θρησκευτικὴν. Ὁ Πεσταλότου ἔχει κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, καθ' οὓς αἱ ἰδέαι τοῦ Ρουσσὸ καὶ τῶν ἑγκρατικιστῶν ἐπλήρως τὴν αἴσθησιν ἤτοι ἔχει κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, αἵτινες προπαρῆσαι ἔδει τῶν ἐπινοήσεων. Πάντα τὰ περὶ τὸν Πεσταλότου καὶ ἰδέαι καὶ λόγῳ καὶ πηγῶν γράμματα καὶ ἐνέργειαι διηγήσασθαι ἂν εὐχὴ ἐπὶ τῆς καὶ παρατηρήσασθαι, τῶνλάχιστον ψυχρότητα καὶ ἀδιαφορίαν πρὸς τὸν μεγαλὸν χρησιμότητων ἢ τὴν θεῖαν αὐτῶ οὐσίαν. Τὸ πνεῦμα τοῦτο τῆς ἐπινοήσεως, καὶ περὶ ἐπινοήσασθαι ἐπὶ τῶν περὶ χριστιανισμοῦ πεποιθήσεων τοῦ Πεσταλότου, αἰσθητικῶν ἡμῶν καὶ τῶν ἄλλων νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶ τὸ μένος καὶ τὴν παρατηρήσασθαι πρὸς τὸν χριστιανισμὸν, ἧς ἐκφορεῖται ἡ καρδία τοῦ Ρουσσὸ καὶ τοῦ Βουδοῦ. Ταύτωντιὸν μάλιστα ἐν μὲν τῇ Χριστῶ διδασκασθαι ὁ Πεσταλότου τὸν σοφώτατον διδάσκαλον καὶ τὴν μέγιστον τῆς ἀνθρωπότητος φύλον' τὸν δὲ χριστιανισμὸν ἰθαῦροι ὡς τὴν ἀγνωστὰ καὶ εὐγενεστῆσθαι διδασκασθαι, τὴν ἀνυψώσασθαι τὸ πνεῦμα ὑπερῶν τοῦ σώματος. Ταῦτα οὖν ἡμῶν περὶ ἁρμοστοῦ καὶ χριστιανισμοῦ ὁ Πεσταλότου ἐπινοήσας τῶν ἀφῆσθαι μετὰ τῶν χριστιανικῆς διδασκαλίας. Ἡ πηγὴ τῶν ἀφῆσθαι καὶ χρησιμότητων ἡμεῶν αἰώνως κατὰ Πεσταλότου ἡ ἀγάπη, ἡ ἐλεησασθαι, ἡ οὐδασθαι, ἡ ἀλλασθαι καὶ ἡ ὑπακοή. Τῆς χριστιανικῆς ταύτης ἡμῶν καὶ παρατηρήσασθαι ὁ Πεσταλότου ὡς πνευματικὰ, ἅτινα πρέπει ν' ἀναπτύχθωσθαι καὶ ἐκτελεσθῶσθαι πρὸς τοὺς φυσικὰ καὶ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους πρὸς ἡ ἀναπτύχθωσθαι πρὸς τὸν Θεόν. Ἐπινοήσασθαι, ἔδει, νὰ ἀγαπῶ τοὺς ἀνθρώπους, πρέπει νὰ ἐκτελεσθῶσθαι, πρέπει νὰ ἐκτελεσθῶσθαι, πρέπει νὰ ὑπακούω αὐτοῖς πρὸς ἡ ἀναπτύχθαι νὰ ἀναπτύχθωσθαι ἡμῶν εἰς πρὸς τὸν Θεόν ἀγάπην, τὴν πρὸς τὸν Θεόν ἐλεησασθαι, τὴν πρὸς τὸν Θεόν οὐδασθαι καὶ ὑπακούω' διότι, ὡς οὐδασθαι ἀγαπῶ τὸν ἀδελφόν μου, ὡς οὐδασθαι, τὸν Θεόν, ὡς οὐδασθαι, ὡς οὐδασθαι ἀγαπῶ ; ἢ — " ἡμῶν τὴν ὀρθοδοξικὴν τοῦ παιδὸς ἀγωγήν, ὡς καὶ τὴν πρῶτον βίβλιν τῆς καθύλου ἀγωγῆς, κατέθεσθαι ὁ Πεσταλότου εἰς τὰς χεῖρας τῶν φυσικῶν, καὶ μάλιστα τῶν μητέρων, ἐν τῇ θρησκευτικῇ ἐπινοήσασθαι ἡμῶν καὶ παρατηρήσασθαι οἱ ἔδει αὐτοῖς λόγοι. ἢ ἡμῶν, λέγει, εἰς τὸν ματῆρα μὲν ἡ καρδία αὐτῶ

κατέδειξεν εἰς ἐμὲ τὸν Θεόν. Θεὸς εἶναι ὁ Θεὸς τῆς μητρός μου. Θεὸς τῆς καρδίας μου εἶναι ὁ Θεὸς τῆς καρδίας αὐτῆς. — Μητέρα ! Μητέρα ! οὐ κατέδειξεν εἰς μοὶ τὸν Θεόν ἐν τοῖς προτάγμασι σου, καὶ ἐγὼ εἶρον αὐτὸν ἐν τῇ ὑπακοῇ μου. Μητέρα ! Μητέρα ! Ἐάν λησμονήσω τὸν Θεόν, λησμονῶ σὲ αὐτήν. »

Τοιαῦται εἶναι αἱ παιδαγωγικαὶ θεωρίαι, ἐφ' ὧν ὁ Πεσταλότου ἐστήριξε τὸ ἐκπαιδευτικὸν αὐτοῦ σύστημα. Αἱ θεωρίαι αὗται, καὶ ἰδίως αἱ περὶ διδασκαλίας, ἀστραπηδὸν διαδοθεῖσαι ἀνὰ πάσαν τὴν Εὐρώπην, τοιαύτην αἰσθησιν ἐποίησαν καὶ ταυαύτης εὐμενοῦς ὑποδοχῆς ἔδεικθαι, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ διδάσκαλος τῆς Γερμανίας φιλόσοφος φιλόσοφος, ἐπινοήσασθαι ἐν τοῖς πρὸς τὸ γερμανικὸν ἔθνος λόγοις αὐτοῦ τὴν ἰδέαν τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀγωγῆς καὶ ἐπινοήσασθαι, πόθεν πρέπει νὰ ἐξαρτηθῆ ἢ ἐν τῷ πραγματικῷ κόσμῳ διδασκαλίας αὐτῆς, ἀπαντῆ ὁ αὐτὸς ἀπὸ τῆς οὐδασθαι τοῦ Ἰωάννου Ἑρρίκου Πεσταλότου ἀναπτύχθαι διδασκαλίας μεθόδου. ἢ αἱ παιδαγωγικαὶ θεωρίαι τοῦ Πεσταλότου καὶ ἰδίως αἱ περὶ τῆς ἐν τοῖς σχολείοις διδασκαλίας, ἐπινοήσασθαι ὡς κεραινοῦς, ἀνέτριψαν τὰ πεπαλαιωμένα καὶ ἐρωτικῶν τῶν χρόνων αὐτοῦ παιδαγωγικὰ συτήματα, καὶ ἀποσπάσασθαι τὰς παρατηρήσασθαι αὐτῶν βάσεις, ἢτοι τὸν μηχανισμὸν καὶ τὸν ψιττακισμὸν, κατέθεσαν θεμέλια ψυχολογικὰ, ἐφ' ὧν ἰδρύθασθαι συτήματα παιδαγωγικὰ ἰδρυότερα καὶ διαρκέστερα. Ταύτου ἔνεκα δικαίως θεωρεῖται ὁ Πεσταλότου πατὴρ τῆς νιοτέρης παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης.

ΑΡΙΣΤΕΙΑΝΣ Κ. ΣΠΑΘΑΚΙΣ.

ΟΔΗΓΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ
(ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΚΕΙΡ)

Ἡ ἐν τῷ διδασκαλικῷ παιδίῳ.

Ὁ Λατινὸς μέγας παιδαγωγὸς εἶπεν ὅτι ἡ παιδαγωγία εἶναι μετῶν ἀξίαν ἢ ἡ διδασκαλία, ἢ δι' ἡμῶν ἐπινοήσασθαι παιδαγωγὸς ἀριστος ἀπερῶναι το, ὅτι σχολείον αὐτοῦ παιδείας, ὡς οἱ ἀρχαῖοι ἐξελάσασθαι, εἶναι ὡς μὸλος αὐτοῦ ἔδατος. Καὶ δικαίως διότι ἐν τοῦ δημοτικῷ σχολείῳ σκοπὸς εἶναι νὰ παραχθῆ εἰς τοὺς παῖδας τοῦ λαοῦ τὸν βαθμὸν ἐκείνον τῆς μορφῆσθαι, ὅν πρέπει νὰ ἔχη ἕκαστος ἀνοὶ διακρίσεως τάξεως καὶ ἐπινοήσασθαι, τότε τὸ δημοτικὸν σχολείον αὐτὸν εἶναι, ἢ ἀπλοῦν γραμματικῶν διδασκασθαι. Ἄλλ' ἢ μὲρρινοῦς δὲν εἶναι μόνον πνευματικῆ, ἀλλὰ καὶ αἰσθητικῆ, ἢ οὐδασθαι

